

VERKIEZINGEN EUROPEES PARLEMENT 2024

De belangrijke thema's van de Europese verkiezingen uitgelegd

Welke zijn het, wat zijn de twistpunten en welke impact heeft besluitvorming op Nederland.

Deze publicatie is opgesteld in samenwerking met

23 mei 2024

De belangrijke thema's van de Europese verkiezingen uitgelegd

Op 6 juni gaat Nederland naar de stembus om zijn vertegenwoordigers in het Europees Parlement (EP) te kiezen. Om goed geïnformeerd een keuze te kunnen maken heeft Berenschot 12 informatieve artikelen geschreven.

Voor elk thema dat we behandelen is daarnaast een vraag gesteld aan de AI stemwijzer van de Stichting Open Politiek. Deze stemwijzer geeft op basis van de partijprogramma's inzicht in de visie, plannen en ambities van de politieke partijen.

Wij hopen dat deze publicatie en de AI-stemwijzer een waardevolle bijdrage leveren aan uw begrip van de Europese verkiezingen en de visie van politieke partijen op Europese thema's en de wijze waarop besluitvorming doorwerkt in Nederland.

23 mei 2024

Voor algemene vragen over deze publicatie kunt u contact opnemen met:

Joachim Schellekens

Projectleider EU verkiezingen Berenschot
j.schellekens@berenschot.nl

Floris Hoogenboom

Voorzitter Stichting Open Verkiezingen
floris@openpolitiek.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	5
Goed geïnformeerd richting de Europese verkiezingen.....	6
Kanshebbers topfuncties Europa: wie zijn het en waarom maken ze kans?	9
De toekomst van het EU-cohesiebeleid	12
De opkomst van AI.	14
Europese defensie- industrie: balanceren tussen samenwerking en nationale autonomie	16
Energie(on)afhankelijkheid en Europees klimaatbeleid	20
Transparantie duurzaamheidsprestaties Europees bedrijfsleven	24
Europees migratiebeleid moet instroom beperken en asielzoekers eerlijker verdelen	28
Meedoen is meemaken. Burgerparticipatie op de Europese agenda	32
Grensoverschrijdende duurzame mobiliteit: SUMP's	36
Boerenprotesten en de dreigende crisis omtrent waterkwaliteit: een Europees dilemma?	40
Waterstof speelt sleutelrol in energietransitie Europa	44
Reflectie	48

Voorwoord

Beste lezer,

Binnenkort vinden de verkiezingen voor het Europees Parlement voor de periode 2024-2029 plaats. Deze verkiezingen zijn van grote invloed op de koers van ons continent en de richting van de Europese Unie voor de komende jaren. Kiezers hebben recht om goed inzicht te hebben in de visie van Nederlandse politieke partijen op de koers van Europa en in standpunten rond bepaalde thema's. Democratie gedijt namelijk bij een geïnformeerde en betrokken kiezersschare.

De gedachte dat elke burger recht heeft op toegang tot heldere informatie staat aan de basis van de samenwerking tussen Berenschot en de Stichting Open Politiek. Als toonaangevend adviesbureau brengen we vanuit ons adviesteam dat zich richt op voornamelijk EU-vraagstukken onze kennis en expertise in. De Stichting Open Politiek, die zich inzet voor transparantie en openheid in het politieke discours, biedt via hun AI-stemwijzer voor de Europese Parlementsverkiezingen ondersteuning bij het doorgronden van de standpunten van politieke partijen op de geselecteerde thema's.

Om u goed te informeren over de actuele vragen in de Europese Unie en de standpunten van de verschillende politieke partijen, bieden we u deze bundel met 12 artikelen. Hierin leest u meer over thema's die een rol spelen bij de Europese Parlementsverkiezingen en een grote impact hebben op Nederland. Dit betreft onder meer 1) de transitie van de landbouw, natuurbeheer en waterkwaliteit, 2) de opkomst van AI, 3) vraagstukken rond energie(on)afhankelijkheid, duurzame mobiliteit en klimaat(doelen), 4) strategische overwegingen omtrent defensie, en 5) de positie en rol van Europa in veranderende geopolitieke context.

Elk artikel toont u de uitdagingen, splijtpunten en mogelijke richting van de Europese politiek in de komende jaren, die natuurlijk van grote invloed is op Nederland. Ook staan steeds de standpunten van politieke partijen vermeld, door bij elk thema een vraag en een stelling aan de AI-stemwijzer van Stichting Open Politiek te koppelen. De antwoorden zijn gebaseerd op de programma's van Nederlandse politieke partijen en we maken gebruik van een professioneel AI taalmodel.

Ik hoop dat deze artikelenreeks en de AI-stemwijzer een waardevolle bijdrage leveren aan uw begrip van de Europese verkiezingen en bij het maken van uw keuze in het stemhokje. Daarnaast bent u van harte uitgenodigd om zelf vragen aan de AI-stemwijzer te stellen. En als u wilt doorpraten over één van de publicaties, kunt u altijd contact opnemen met de betreffende auteur(s). Namens het EU adviesteam van Berenschot en de Stichting Open Politiek wens ik u veel leesplezier!

Met vriendelijke groet,

Hans van der Molen

CEO Berenschot

Goed geïnformeerd richting de Europese verkiezingen

Op 6 juni gaat Nederland naar de stembus om zijn vertegenwoordigers in het Europees Parlement (EP) te kiezen. De uitkomst van deze verkiezingen hebben veel invloed op de koers van Europa de komende 5 jaar, en dus op Nederland. Om goed geïnformeerd een keuze te kunnen maken schrijft Berenschot informatieve publicaties én werken we samen met de AI stemhulp van OpenVerkiezingen.nl. Dit introductie artikel gaat in op wat de Europese verkiezingen ook al weer inhouden, welke thema's een rol gaan spelen en hoe de AI stemwijzer kan helpen om een keuze te maken.

De verkiezing van het EP: hoe zat het ook al weer?

De Europese verkiezingen zijn een cruciaal moment waarin burgers van de Europese Unie (EU) hun vertegenwoordigers in het EP kiezen. Deze verkiezingen vinden elke vijf jaar plaats en bieden burgers de kans om invloed uit te oefenen op het beleid van de EU. Het EP, een van de drie belangrijkste instellingen van de EU, speelt een essentiële rol bij het vaststellen van wetgeving en het controleren van de Europese Commissie (EC).

Tijdens de verkiezingscampagne debatteren politieke partijen en kandidaten over uiteenlopende onderwerpen, van economie en migratie tot klimaatverandering en buitenlands beleid. Het resultaat van de Europese verkiezingen beïnvloedt niet alleen de richting van het EU-beleid, maar heeft ook bredere implicaties voor lidstaten en internationale betrekkingen.

Het EP kent 720 zetels, die verdeeld zijn over de lidstaten van de EU op basis van hun bevolkingsaantallen. Nederland heeft 31 zetels. De stemming voor het EP vindt plaats (in Nederland op 6 juni) via evenredige vertegenwoordigingssystemen in elke lidstaat.

Dit betekent dat partijen kandidatenlijsten presenteren en kiezers hun stem uitbrengen op de partij van hun keuze. De zetels worden vervolgens verdeeld op basis van het aantal stemmen dat elke partij heeft ontvangen.

Nationale politieke partijen werken in Europees verband samen in Europese politieke families. Europese politieke families worden gevormd door politieke partijen die overeenkomstige ideologische standpunten delen. Na de verkiezingen voor het EP vormen de politieke partijen politieke fracties, op dit moment zijn er 7.

Hoe en waarover vindt besluitvorming plaats?

In Europa wordt door drie instituties besloten over de richting op een steeds groter aantal thema's. Formeel debatteert het EP over de voorstellen van de EC en stelt eventueel wijzigingen voor. Daarna nemen het Parlement samen met de Raad van de Europese Unie (waarin de ministers van lidstaten zitten) een besluit over de finale voorstellen.

De EU heeft een reeks **exclusieve competenties** (zgn. werkvelden) waarover zij besluiten mag nemen. De belangrijkste competenties van de EU zijn:

- **Interne Markt:** De EU heeft de bevoegdheid om de interne markt te bevorderen en dient het vrije verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen binnen de EU-lidstaten te waarborgen.
- **Handelsbeleid:** De EU mag handelsovereenkomsten sluiten met andere landen.
- **Monetair beleid:** De Europese Centrale Bank (ECB) stuurt het monetaire beleid voor de euro landen.
- **Mededinging:** De EU ziet toe op concurrentie en probeert kartelvorming te voorkomen.

- Milieubeleid: De EU is bevoegd op het gebied van milieubescherming, en stelt normen voor luchtkwaliteit, waterkwaliteit en afvalbeheer.
- Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid: de EU mag buitenlands en veiligheidsbeleid voeren op bepaalde gebieden.

De EU heeft ook een aantal **gedeelde competenties**, de voornaamste zijn: Landbouwbeleid, Regionaal beleid, Milieubeleid, Consumentenbescherming, Vervoersbeleid en Energiebeleid. Deze gedeelde bevoegdheden vereisen vaak nauwe samenwerking tussen de EU-instellingen en de nationale overheden van de lidstaten om effectieve beleidsmaatregelen te ontwikkelen en uit te voeren.

Op een aantal competenties heeft de EU **geen bevoegdheden**. Het gaat dan bijvoorbeeld over de controle over zaken als: belastingen, onderwijs, gezondheidszorg, sociale zekerheid, rechtshandhaving en nationale defensie. Nationale regeringen hebben ook bevoegdheden op het gebied van cultuur, regionale ontwikkeling en binnenlandse aangelegenheden.

Over welke thema's gaat het vooral de komende 5 jaar?

Bij Berenschot hebben we helaas geen glazen bol, wel hebben we een beeld bij de onderwerpen waar de politiek(e families) het de komende 5 jaar met elkaar over eens moeten worden. Ook vinden wij het belangrijk dat elke kiezer goed geïnformeerd zijn stem uitbrengt.

Enkele Berenschotters schrijven daarom in aanloop naar de verkiezingen een publicatie over een volgens ons belangrijk verkiezingsthema. Dit betreft onder meer:

1. de transitie van de landbouw, natuurbeheer en waterkwaliteit
2. de opkomst van AI
3. vraagstukken rond energie(on)afhankelijkheid, duurzame mobiliteit en klimaat(doelen)
4. strategische overwegingen omtrent defensie
5. de positie en rol van Europa in veranderende geopolitieke context.

- Het potentieel van waterstof: Is H2 de sleutel voor transitie en behoud van de intensieve industrie?
- Strategische onafhankelijkheid: nut en noodzaak voor samenwerking op gebied van defensie
- Landbouwbeleid en de milieueffecten: Een balans waar Europa zich nog een weg in moet vinden

Samenwerking met AI stemwijzer

Objectieve informatie over wat elke (Nederlandse) politieke partij wil met deze (en andere thema's) is belangrijk. Waar bestaande stemwijzers alleen op vooraf gedefinieerde onderwerpen inzicht geven, biedt AI nu de mogelijkheid om inzicht te krijgen op beleidsthema's die voor U echt belangrijk zijn.

Berenschot wil voorop lopen in het gebruik van AI als nuttige toepassing en is daarom een unieke samenwerking aangegaan met de Stichting Open Politiek. Deze stichting heeft de eerste AI stemwijzer van Nederland. De AI stemwijzer geeft objectief en snel antwoordt op de vragen die u heeft.

Omdat wij ook erg benieuwd zijn naar de standpunten van politieke partijen stellen we voor elk artikel telkens een vraag en een stelling aan de AI stemwijzer. Het resultaat publiceren we, voor achtergrond zie de link.

Dus: wilt u meer weten over hoe een politieke partij denkt over de behandelde onderwerpen, dat kan! Vanaf eind april 2024 zijn alle politieke programma's beschikbaar en is de AI stemhulp online. Voor meer informatie over de AI stemwijzer en de missie van Stichting Open Politiek, kijk op: www.openverkiezingen.nl.

Vraag: Wat is de visie op de toekomst van de Europese Unie?

Onderstaande antwoorden zijn AI gegenereerd en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoordt op andere vragen op de volgende link [Visie op toekomst van Europa?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	AI stemwijzer gegenereerde antwoorden
 SP	Deze partij heeft een kritische visie op Europa. Ze willen wel samenwerken in Europa, maar zijn tegen beleid dat wordt opgelegd door ongekozen ambtenaren uit Brussel (...)
 Partij voor de Dieren	Deze partij pleit voor een sociaal en rechtvaardig Europa, waarbij democratie zo dicht mogelijk bij de burger staat. Ze vinden het belangrijk dat de EU opkomt voor grondrechten als democratie, onafhankelijke rechtspraak en vrije journalistiek. (...)
 DENK	Deze partij pleit voor het afschaffen van het vetorecht binnen de Europese Unie, het democratiseren van de EU met meer inspraak voor Europeanen en minder dictaten uit Brussel, en het versterken van de samenwerking met de EU om gezamenlijk uitdagingen aan te gaan. (...)
 BBB	Deze partij is kritisch op het functioneren van de Europese Unie in de afgelopen jaren, maar staat pal voor Europese samenwerking. Ze willen terug naar de basis van Europese samenwerking en zijn tegen de vorming van een federale "EU-superstaat". Ze willen dat besluiten zoveel mogelijk op lokaal niveau worden genomen en pleiten voor meer subsidiariteit. (...)
 D66	Deze partij heeft een positieve visie op Europa en benadrukt het belang van een sterke Europese Unie. Ze beschouwen de Europese Unie als een belangrijke bron van vrede, welzijn en welvaart en geloven dat samenwerking binnen Europa nodig is om mondiale uitdagingen zoals klimaatverandering, digitalisering, migratie en ongelijkheid aan te pakken. (...)
 ChristenUnie	Deze partij staat positief tegenover Europese samenwerking en wil de Europese waardengemeenschap koesteren. Zij willen meer Europese samenwerking op grote uitdagingen zoals klimaatverandering, migratiebeleid, belastingontwijking, een eerlijke economie en geopolitiek beleid. (...)
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	De PVV wil een soeverein Nederland dat sterke bilaterale en economische banden heeft met andere landen, maar geen politieke unie zoals de EU. Ze willen een bindend referendum over Nextit en geen dictaten meer van ongekozen eurocommissarissen over verschillende onderwerpen. (...)
 CDA	Deze partij staat een sterke Europese Unie voor. Ze willen dat de EU stevig opereert op het gebied van veiligheid en mensenrechtenschendingen veroordeelt. Ze stellen voorwaarden aan landen die lid willen worden van de EU en willen landen die de rechtsstaat niet respecteren stevig aanpakken.
 SGP	Deze partij heeft een kritische visie op Europa en pleit voor het behoud van de eigenheid en soevereiniteit van lidstaten binnen de Europese Unie. Zij willen dat de EU zich richt op kernzaken zoals de interne markt. (...)
 VVD	De VVD benadrukt het belang van de Europese Unie als middel om Nederlandse belangen te behartigen in een onveilige wereld met rivaliserende grootmachten. Zij willen de geopolitieke slagkracht van de EU vergroten door in te zetten op strategische soevereiniteit, het benutten van de economische macht van de EU, het afschaffen van het veto op buitenlandbeleid, het strikt en eerlijk zijn bij uitbreiding van de EU, en het beschermen van rechtsstaten binnen de EU. (...)
 JA ²¹	Deze partij lijkt kritisch te zijn op de Europese Unie en stelt dat deze steeds meer een belemmering is geworden in plaats van een begeleider voor meer banen, welvaart en kansen voor Nederlandse bedrijven. Ze benadrukken dat Europa geen transferunie van Noord naar Zuid Europa moet zijn.
 Forum voor Democratie	FVD is kritisch ten opzichte van de Europese Unie en andere internationale organisaties. Ze pleiten voor een terughoudende opstelling in de buitenlandse politiek en willen de Nederlandse wet boven internationale verdragen en afspraken stellen. Ze willen de banden met de BRICS-landen versterken en sturen aan op intelligente uittreding uit de Europese Unie.
 Volt	VOLT wil een open EU waar plaats is voor vluchtelingen en arbeidsmigranten. Ze pleiten voor een menselijk vluchtelingenbeleid en een verstandig arbeidsmigratiebeleid voor de EU als geheel. Volt wil dat Nederland zich inzet voor een Europees Asiel- en Migratiepact en streeft ernaar dat Nederland zich inzet voor de afschaffing van de Dublinverordening. (...)
 GROENLINKS PvdA	GL/PVDA pleit voor een socialere en groenere EU, waarbij sociale rechten gelijkgesteld worden aan economische vrijheden en er wordt gewerkt aan een klimaatneutrale en circulaire economie. Daarnaast zijn ze voorstander van uitbreiding van de EU, met name voor landen als Oekraïne, Georgië en de Westelijke Balkan. (...)
 nsc	Deze partij heeft een visie op Europa waarbij zij voorstander zijn van Europese samenwerking, maar wel met behoud van de huidige nationale soevereiniteit. Ze willen dat de EU zich richt op het versterken van de buitengrenzen, het ontwikkelen van een stabiele ring rond Europa en het aanpakken van bedreigingen en kansen in de wereld. (...)

Stelling: Een sterk Europa is goed voor Nederland.

We hebben ook een stelling over dit thema opgesteld. Benieuwd hoe politieke partijen aankijken tegen deze stelling? Klik dan op de volgende link [Een sterk Europa is goed voor Nederland](#) en selecteer een partij naar keuze.

Kanshebbers topfuncties Europa: wie zijn het en waarom maken ze kans?

Na de verkiezingen van 6 tot 9 juni is het aan het Europees Parlement (EP) en de 27 Europese regeringsleiders om de Europese topbanen te verdelen. Dit betreft het voorzitterschap van het EP en de Europese Commissie, de voorzitter van de Raad van regeringsleiders, de Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid en mogelijk ook de nieuwe functie van Eurocommissaris voor Defensie. Op dit moment is niet bekend wie welke positie zal bekleden, welke politieke partij zich gaat inzetten om een specifieke positie te verkrijgen en wiens ambities opgeofferd worden in de strijd om deze politieke topfuncties. In dit artikel lichten we elke functie toe, lees je wie volgens ons de kanshebbers zijn en ook waarom wij denken dat juist zij in aanmerking komen.

De Europese Commissie

De Europese Commissie is de uitvoerende macht van de EU. De Commissie heeft als enige het recht van initiatief en mag dus voorstellen doen voor nieuwe wetgeving. De aanvoerder van het college van 27 commissarissen is de voorzitter van de Europese Commissie. Sinds de vorige verkiezingen in 2019 bekleedt de Duitse Ursula von der Leyen deze functie. Sinds haar aantreden heeft ze onder andere de EU-COVID-19 aanpak, de asielinstroom en sancties tegen Rusland gecoördineerd.

Direct onder haar sturen drie 'senior' commissarissen de dossiers met een strategisch belang voor Europa aan. Momenteel zijn dit: Maroš Šefcovic (Slowakije), hij heeft de taken van Frans Timmermans overgenomen en moet de EU vergroenen en verduurzamen (de EU Green Deal en het Fit for 55-pakket); Margrethe Vestager (Denemarken), zij heeft als taak om Europa te digitaliseren en ziet tevens toe op de wet- en regelgeving rond het bevorderen van eerlijke concurrentie; en tot slot Valdis Dombrovskis (Letland), die zich richt op innovatie van de economie, financiële stabiliteit, groei en behoud van banen en sociale inclusie.

Net als tijdens de vorige Europese verkiezingen schuift elke politieke familie een Spitzenkandidaat naar voren. Deze Spitzenkandidaat is de lijsttrekker voor de verkiezingen

van het EP en moet stemmen winnen voor de partij, onder andere door deel te nemen aan de televisiedebatten. De lijsttrekkers van de grotere partijen maken tevens aanspraak op de functie voorzitter van de Europese Commissie. Hierna volgen de huidige lijsttrekkers:

- **Ursula van der Leyen (Centrum rechts)**: de huidige voorzitter van de Commissie. Ze heeft onlangs aangegeven nog vijf jaar aan het roer te willen staan. Haar partij krijgt vaak veel stemmen, dus dit is kansrijk.
- **Nicolas Schmit (Socialdemocraten)**: momenteel de Commissaris voor banen en sociale zaken. Nu Timmermans weg is uit de EU, is hij hun beste troef om stemmen te vergaren.
- **Marie-Agnes Strack Zimmermann, Valerie Hayer en Sandro Gozi (Liberalen)**: Renew kiest voor drie kandidaten, deze middelgrote partij kan zowel links als rechts aan een meerderheid helpen; met eventueel één of meer topfuncties als ruilmiddel.
- **Terry Reintke & Bas Eickhout (De Groenen)**: hoewel beide beschikken over veel ervaring in het EP, zullen ze niet de illusie hebben om Commissievoorzitter te worden.
- **Walter Baier (Left)**: intern de enige kandidaat, maar ook hij wordt niet de nieuwe Commissievoorzitter.

De rechtse Europese Conservatieven en Hervormers (ECR) en de extreemrechtse Identiteit en Democratie (ID) zijn tegen het Spitzenkandidaatsysteem. Daarom is de voordracht van een Spitzenkandidaat vanuit deze twee partijen dan ook zeer onwaarschijnlijk. Voor de ID neemt Anders Vistisen deel aan alle tv-debatten.

Op basis van de polls verwachten wij dat de nieuwe president van de Europese Commissie uit de gelederen van de Europese Volkspartij (EVP) komt. De EVP is in het EP waarschijnlijk de grootste partij en Ursula von der Leyen doet, afgaande op geluiden in de wandelgangen, actief haar best om haar tweede termijn veilig te stellen.

Het Europees Parlement

De voorzitter geeft voor een periode van 2,5 jaar leiding aan alle activiteiten van het EP. Hij/zij zit de plenaire vergaderingen en de vergaderingen van de Conferentie van voorzitters voor. Ook vertegenwoordigt de EP-voorzitter, samen met de voorzitter van de Commissie en regeringsleiders, de EU in het buitenland. Deze functie is recentelijk vervuld door de Italiaanse David Sassoli (2019-2022 †) en Roberta Metsola (2022-2024).

De voorzitter van het EP wordt door alle parlementariërs verkozen door middel van een (meervoudige) stemming. Over het algemeen gaat de voorkeur uit naar een EP-lid met veel ervaring in het EP. De voorzitter wordt geacht boven de partijpolitiek te staan. Parlementsleden die kans hebben om Metsola op te volgen (naast Metsola zelf, ze heeft de optie tot eenmalige verlenging) zijn volgens ons Othmar Karas (EVP), Pina Picierno (Socialisten en Democraten) en Roberts Zile (ECR). Ze zijn alle drie momenteel vicevoorzitter, beheren een van de zwaardere dossiers en behoren tot een politieke partij die de komende verkiezingen waarschijnlijk veel stemmen krijgt.

De Europese Raad

De huidige voorzitter van de Europese Raad is Charles Michel (België), die in 2019 is verkozen door een meerderheid van mederegeringsleiders. De naam zegt het al, de Raadsvoorzitter zit de Europese Raad voor en heeft geen stemrecht. Hij fungeert als oliemannetje en dient discussies tussen regeringsleiders op te lossen.

Wie Charles Michel opvolgt na de zomer van 2024, is nog moeilijk te zeggen en heeft veel te maken met de wensen van de 27 regeringsleiders en wie zich beschikbaar stelt.

Onder voorbehoud van de NAVO-benoeming van Mark Rutte (en daarmee zijn uitsluiting) is dit onze top 3:

- **Kaja Kallas (Estland)**: dat Kallas een Europese functie krijgt in 2024 staat bijna 100% vast. Dat kan de Raad zijn, maar ook een van de andere topfuncties of toch de NAVO.
- **Petr Fiala (Tsjechië)**: gevestigd in het centrum van Europa kan Fiala mogelijk de vereiste spil zijn om alle delen van de EU bij elkaar te houden de komende vijf jaar.
- **Mario Draghi (Italië)**: oud-premier van Italië en president van de ECB. Hij krijgt steun van onder andere de Franse president Emmanuel Macron voor deze positie.

Verder kunnen we een educated guess maken ten aanzien van regeringsleiders die om uiteenlopende redenen zeer waarschijnlijk de Europese Raad niet zullen voorzitten: Donald Tusk (Polen), Victor Orbán (Hongarije), Robert Fico (Slowakije), Giorgia Meloni (Italië), Gabriel Attal (Frankrijk) en Olaf Scholz (Duitsland).

De Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken

Ten slotte is er nog de functie van Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlandse Zaken en Veiligheidsbeleid. Een cruciale functie, want deze politicus zit de Raad van ministers van buitenlandse zaken voor, heeft een eigen stoel in het college van commissarissen, schuift aan bij de Europese toppen en vertegenwoordigt de EU op internationale conferenties.

Sinds 2019 is dit Josep Borrell (Spanje). De oud-voorzitter van het EP is een politiek zwaargewicht die zich, zeker in vergelijking met zijn voorganger, vaak publiekelijk uitspreekt over geopolitieke kwesties. Deze functie was vergeleken met de eerdergenoemde drie topfuncties altijd minder prestigieus. Vanwege de oorlog in Oekraïne en Gaza en ontwikkelingen in China en de VS heeft deze functie echter aan belang gewonnen, met name vanwege de noodzaak om als EU een eenduidig buitenlandbeleid te voeren.

Voor deze functie is Josep Borrell wat ons betreft de grootste kanshebber, gezien het feit dat hij een tweede termijn zou mogen dienen. Andere voorname kandidaten zijn de ministers van buitenlandse zaken van de 27 lidstaten, met name degenen met veel ervaring. Verder is het ook goed denkbaar dat een premier van een van de lidstaten, zoals Kaja Kallas of Petr Fiala, deze functie gaat vervullen. De uitslag van de Europese verkiezingen is daarbij medebepalend wie de meeste topfuncties kan verzilveren.

Eurocommissaris voor Defensie

Momenteel is aan de grenzen van de EU sprake van meerdere geopolitieke conflicten. Denk aan de inval van Rusland in Oekraïne, de gevechten tussen Hamas en Israël, migratiestromen vanuit Noord-Afrika naar Zuid-Europese lidstaten, maar ook aan zaken als de aankomende verkiezingen in de VS en de voortdurende onzekerheid over het tempo van klimaatverandering vanwege de snelle opwarming van de Atlantische Oceaan.

Met het oog op al deze spanningen wordt meer dan ooit erop gehamerd dat alle NAVO-bondgenoten ten minste 2% van hun bbp aan defensie moeten uitgeven. De gedachte hierachter is dat een sterk leger anderen afschrikt om tot een aanval (fysiek, digitaal, of anders) over te gaan. Daarnaast achten steeds meer Europeanen een sterk Europa van belang om op internationaal niveau niet alleen economisch en technologisch maar ook op defensievlak een vuist te kunnen maken en de huidige aanpak van sancties indien nodig kracht bij te zetten.

De huidige voorzitter van de Europese Commissie heeft dan ook in haar bod voor een tweede termijn aangegeven graag een functie Eurocommissaris voor Defensie in het leven te roepen. Deze nieuwe Eurocommissaris zal naar verwachting een coördinerende rol krijgen en onder andere plannen moeten uitrollen voor ontwikkeling/versterking van een Europese defensie-industrie.

Deze post wordt waarschijnlijk ingevuld door een prominente politicus uit een van de Baltische staten. Enerzijds omdat anders de balans qua verdeling van de topfuncties tussen West-Europese en Oost-Europese lidstaten te veel uit de pas gaat lopen en anderzijds gezien de blijvende geopolitieke spanningen met Rusland. De Baltische staten hebben veel ervaring met de Russische expansie-ambities en de agressie die daarmee gepaard gaat. Een Eurocommissaris voor Defensie uit die regionen zal Rusland waarschijnlijk (verbaal) stevig(er) aanpakken.

De Europese Centrale Bank

Tijdens de vorige verkiezingen van het EP behoorde ook de positie van president van de Europese Centrale Bank (ECB) tot de vacante EU topfuncties. Deze functie wordt sinds 2019 ingevuld door Christine Lagarde (Frankrijk). De president van de ECB wordt voor een niet-verlengbare periode van acht jaar verkozen en haar termijn loopt dus in 2027 af. Wij verwachten niet dat deze EU-topfunctie onderdeel is van de onderhandelingen tussen de politieke families. Zeker omdat deze positie het minst politiek is en de president door middel van een 'selectieprocedure' – met als belangrijkste (officiële) criterium ervaring binnen de financiële wereld – door de leden van de Europese Raad wordt gekozen.

Op 16 juli 2024 vergaderen de nieuw verkozen leden van het Europees Parlement voor het eerst plenair. Rond die tijd is naar verwachting ook duidelijk wie welke top job krijgt en wiens persoonlijke ambities opgeofferd zijn in de strijd tussen politieke partijen om de politieke topfuncties van en invloed op Europa.

Artikel is geschreven door:

Joachim Schellekens

Managing consultant
Europa en energietransitie

j.schellekens@berenschot.nl

De toekomst van het EU-cohesiebeleid

De Europese Unie (EU) staat voor de uitdaging om haar prioriteiten en investeringen voor het cohesiebeleid opnieuw te definiëren. De vraag is wie meer steun krijgen en welke nieuwe initiatieven worden gelanceerd om economische groei te bevorderen en regionale verschillen te verkleinen. De verkiezingen voor het Europees Parlement zijn een belangrijk moment en van grote invloed op de koers die ingezet gaat worden om ongelijkheid binnen de EU te verminderen.

Gelijkwaardig profiteren

Economische, sociale en territoriale cohesie worden gezien als belangrijke voorwaarden om ervoor te zorgen dat alle Europeanen gelijkwaardig kunnen profiteren van vooruitgang. Waar het cohesiebeleid van de EU zich voorheen vooral richtte op het verminderen van ongelijkheid tussen lidstaten, is de afgelopen jaren de focus verschoven naar het verminderen van ongelijkheid tussen regio's. Uit onderzoek blijkt namelijk dat verschillende regio's onevenredig hard geraakt worden door de duurzame, digitale en demografische transitie die de EU doormaakt.¹ Ook de langetermijneffecten van de coronapandemie verschillen per regionale economie. Het cohesiebeleid dient daarom ter ondersteuning van de transitie die nodig zijn in deze regio's, om te voorkomen dat economische en sociale ontwikkeling stagneert.

De programma's binnen het cohesiebeleid zijn samen goed voor bijna een derde van de huidige EU-meerjarenbegroting: €392 miljard in de periode 2021-2027. Het grootste deel wordt via het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (ERDF) en het Europees Sociaal Fonds (ESF) uitgegeven. Lidstaten hebben de ruimte om zelf prioriteiten te stellen binnen de beleidsdoelstellingen van deze fondsen en om de verdeling hiervan in eigen land in te richten. Zo kan in de uitvoering aangesloten worden op de ambities van de verschillende lidstaten.

Debat in volle gang

Hoewel de uitvoering van het huidige beleid binnen de meerjarenbegroting nog tot 2027 doorloopt, is het debat over de toekomst van het cohesiebeleid ná deze tijd al in volle gang. In recent onderzoek van het Europees Parlement wordt geconcludeerd dat er brede steun is om de doelstellingen van cohesiebeleid toe te blijven spitsen op het verkleinen van ongelijkheid tussen regio's.² Daarnaast gaan er stemmen op om beleid nog toegankelijker te maken voor lokale groepen door het dichterbij de burger te organiseren. Ook is er behoefte de zichtbaarheid te vergroten door beter te communiceren over cohesiebeleid.

Tegelijkertijd lijkt er over sommige vraagstukken rondom het toekomstige cohesiebeleid nog geen consensus te zijn. Zo bestaat de kans dat tijdens de periode van de volgende EU-meerjarenbegroting, nieuwe landen lid worden van de EU. Er zijn nog geen richtinggevende uitspraken gedaan over welke impact dat zou hebben op de verdeling van cohesiefondsen. Ook is het de afgelopen jaren mogelijk gemaakt om cohesiefondsen flexibel in te zetten ten tijde van crises. De vraag is of dit in de toekomst ook het geval zal zijn, of juist niet meer toegestaan wordt.

Nu het debat op gang komt, is ook de lobby van regionale en lokale belanghebbenden richting regeringen van lidstaten en Europese instellingen begonnen. Naar verwachting neemt de Europese Commissie in de loop van 2025 het initiatief voor het wetgevingsproces om het cohesiebeleid na 2027 vorm te geven.

¹ Eight Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. Europese Commissie, 9 februari 2022.

² The future of EU cohesion policy: the emerging debate. European Parliamentary Research Service, 4 oktober 2023.

Besluitvorming vindt vervolgens plaats volgens de reguliere wetgevingsprocedure, wat betekent dat het Europees Parlement net zo veel inspraak heeft als de Raad, welke bestaat uit de regeringen van de lidstaten.

Tijdens de vorige onderhandelingen over het hervormen van cohesiebeleid, heeft het Europees Parlement zich een actieve rol aangemeten. Zo hebben de parlementsleden zich hard gemaakt om de middelen van cohesiebeleid in te zetten om klimaatverandering tegen te gaan en een expliciete koppeling te maken met duurzame investeringen. De verwachting is dat het Europees Parlement ook dit keer zich actief op zal stellen in de onderhandelingen over het cohesiebeleid. De aankomende verkiezingen zijn dus een belangrijk moment zijn voor de toekomst van cohesiebeleid.

Impact op Nederland

Omdat cohesiebeleid een groot deel van de EU-meerjarenbegroting beslaat, is de inrichting van het nieuwe beleid ook voor Nederland van belang en kan het verschillende financieringskansen bieden. Organisaties als het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) denken hier dan ook actief over na. Deze decentrale overheden worden in de EU vertegenwoordigd door het Europees Comité van de Regio's, een orgaan dat de EU-instellingen adviseert over alles wat van invloed is op steden en regio's. Het IPO en de VNG benadrukken dat op dit moment 40% van de fondsen uit het cohesiebeleid in Nederland bij decentrale overheden terecht komt.

Afgaand op het huidige debat rond cohesiebeleid, kunnen we een aantal voorspellingen doen over de impact op Nederland. Dat er steun is om de middelen toe te blijven spitsen op het verkleinen van de ongelijkheid tussen regio's, lijkt goed nieuws. Ook in Nederland zien we namelijk blijvend verschillen in de economische en sociale ontwikkeling van regio's.³ De beleidsinitiatieven die in Nederland genomen worden om deze verschillen terug te dringen, zijn te versnellen door Europese financiering. Vooral omdat lidstaten de ruimte krijgen om de uitvoering van cohesiebeleid deels zelf in te richten.

Cohesiebeleid toegankelijk maken voor lokale groepen en dichtbij de burger organiseren zou bovendien kunnen helpen om de kloof tussen de EU en de burger te dichten, als het gaat om regionaal beleid. Dat is in de Nederlandse context belangrijk: slechts 18% van de Nederlanders kent voorbeelden van EU-projecten die hebben bijgedragen aan de eigen regio, ten opzichte van een EU-gemiddelde van 39%.⁴ Ook heeft 25% van de Nederlanders wel eens gehoord van het EFRO of cohesiebeleid, tegen een EU-gemiddelde van 46%. Door cohesiebeleid toegankelijk en zichtbaar te maken op lokaal niveau en voor de individuele burger, kan deze kennisachterstand ingehaald worden.

Tegelijkertijd is een deel van het debat nog niet beslecht, zoals het vraagstuk van EU-uitbreiding en de impact op de verdeling van cohesiefondsen. Eerdere uitbreidingen hadden als gevolg dat Nederland minder fondsen ontving, zowel verhoudingsgewijs als in absolute getallen. Het is dus zaak om nieuwe ontwikkelingen goed in de gaten te houden.

Al met al biedt de herziening van het cohesiebeleid Nederland verschillende kansen. Aangezien het Europees Parlement na de vorige verkiezingen een actieve rol innam, zijn wij benieuwd welke standpunten politieke partijen hierover naar voren brengen in de aanstaande Europese Parlementsverkiezingen. Omdat niet alle politieke partijen al een (concept)programma gepubliceerd hebben, blijft dat nog even spannend.

³ Elke regio telt! Een nieuwe aanpak van verschillen tussen regio's. Rli, ROB en RVS, 30 maart 2023.

⁴ Citizens' awareness and perception of EU Regional policy. Eurobarometer Europese Unie, 6 oktober 2023.

Artikel is geschreven door:

Robin van Beijnhem

Consultant Europa en openbaar bestuur

r.beijnhem@berenschot.nl

De opkomst van AI.

Een bedreiging én een kans voor de democratie in Europa?

Stemgerechtigde burgers in de EU gaan de eerste Europese verkiezingen tegemoet sinds de opkomst van generatieve AI. Dat brengt risico's met zich mee. Denk aan 'deepfakes': nepvideo's of audiofragmenten met desinformatie. De drempel om desinformatie te verspreiden is enorm verlaagd, want iedereen kan vanachter een bureau dit soort deepfakes maken om twijfel te zaaien of het publieke debat te beïnvloeden. Tegelijkertijd biedt AI ook veel kansen: zo kan het helpen om grote hoeveelheden complexe informatie inzichtelijk te maken. De nieuwe Europese AI Act moet daarom balans brengen in de ontwikkelingen rondom kunstmatige intelligentie.

Stand van zaken

De Europese Unie (EU) heeft een primeur: Europese wetgevers hebben een akkoord bereikt over de eerste verordening die regels vastlegt voor het ontwikkelen en inzetten van artificial intelligence (AI)-systemen. De AI Act is breed en richt zich op alle systemen die in meer of mindere mate autonoom beslissingen kunnen nemen. Het doel is niet alleen de technologie zelf te reguleren, maar ook de toepassingen ervan. Daarbij worden eisen gesteld aan AI-systemen op basis van hun potentiële risico's. De reikwijdte van de AI Act gaat dan ook vele malen verder dan de beleving van velen bij AI. Met de AI Act heeft de EU een instrument in handen om AI te reguleren.

De noodzaak voor deze regelgeving werd benadrukt door diverse voorbeelden waaronder het gebruik van deepfakes om verkiezingen te manipuleren. Zo is de leider van de liberale partij Progressief Slowakije, Michal Šimecka, vlak voor de Slowaakse verkiezingen in september 2023 te horen in een opname waarin hij zogenaamd met een journalist in gesprek is over hoe zij de aanstaande verkiezingen kunnen manipuleren. Dit soort deepfakes kunnen een effectief wapen zijn om tegenstanders bij verkiezingen zwart te maken.

De AI Act wordt gezien als een cruciaal instrument om AI te reguleren, vergelijkbaar met de impact van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) op het gebied van privacy. Het is een Europese verordening die rechtstreeks van toepassing is in alle EU-lidstaten. Doel is de ontwikkeling van mensgerichte en betrouwbare AI-systemen te stimuleren,

waarbij tegelijkertijd een hoog niveau van bescherming wordt geboden om burgers te behoeden voor mogelijke schadelijke gevolgen van deze systemen. Dit is dan ook precies de balans waar telkens naar wordt gezocht: voldoende ruimte bieden voor innovatie en vooruitgang enerzijds, en het ethisch ontwikkelen en toepassen van AI-systemen anderzijds.

Eigenlijk was de AI Act al bijna af toen ChatGPT zijn intrede deed. Technologische ontwikkelingen zorgden er dus voor dat de realiteit de papieren werkelijkheid inhaalde. Dit vertraagde het wetgevingsproces – met waarschijnlijk de nodige stress bij de Brusselse ambtenaren. Al in 2021 deed de Europese Commissie het voorstel voor de AI Act, maar pas in de zomer van 2023 was het aan de Raad van de EU en het Europees Parlement (EP) om hier hun kijk op te geven.

Wereldwijde invloed

Er is lang onderhandeld over de definitieve wettekst. Begin dit jaar werden de Europese regeringsleiders het in het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (Coreper) eens over een voorlopige versie van de AI Act. Op woensdag 13 maart heeft het Europees Parlement de wet vervolgens met grote meerderheid aangenomen. Van de 705 leden stemden slechts 46 tegen en 49 onthielden zich van stemming. De wettekst wordt nu voorgelegd aan juristen. Het streven is om de wet voor het einde van de zittingsperiode van het Europees Parlement definitief vast te stellen. Op dit moment is het nog aan de 27 lidstaten van de EU om de AI Act definitief goed te keuren in de Raad van Ministers. Daarna zullen de regels gefaseerd van toepassing worden.

De Europese Commissie ziet AI als een kerntechnologie en heeft daarom een aantal beleidsrichtingen uitgezet om de ontwikkeling van betrouwbare AI, passend bij de Europese normen en waarden binnen Europa werkelijkheid te maken. Naast de AI Act zet de Commissie ook zwaar in op het versterken van de strategische positie van Europa op het gebied van AI. Dit bestaat onder meer uit financiële ondersteuning binnen bestaande programma's zoals Horizon Europe, maar ook uit het opzetten van zogeheten AI Factories. Deze Factories moeten broedplaatsen worden voor nieuwe AI-ontwikkelingen, en bundelen talent en benodigde rekencapaciteit om in Europa zelf te werken aan nieuwe AI-toepassingen en foundation models (basismodellen). Om alle initiatieven rondom AI te coördineren, heeft de EU in februari dit jaar het zogeheten AI Office opgericht. Oorspronkelijk bedoeld als toezien orgaan op het implementeren van de AI Act, heeft dit kantoor ook de taak gekregen om het Europese AI-ecosysteem te coördineren.

De EU is een van 's werelds grootste economieën en haar wetgeving heeft daarom doorgaans een aanzienlijke invloed op wereldwijde normen. Bedrijven die wereldwijd opereren, waaronder veel techbedrijven, zullen waarschijnlijk streven naar naleving van de EU-regels om toegang te houden tot de Europese markt. Dit kan leiden tot harmonisatie wanneer bedrijven zich wereldwijd aanpassen om consistentie te garanderen en juridische problemen te voorkomen. In theorie kan de AI Act er dus ook voor zorgen dat landen buiten de EU zich conformeren aan mensgerichte en betrouwbare systemen. Of dat in de praktijk ook zo uitwerkt, valt uiteraard nog te bezien.

Impact op Nederland

De AI Act kan gevolgen hebben voor innovatie en het bedrijfsleven in Nederland. Enerzijds biedt de wet een kader voor duurzame en ethische AI-ontwikkeling, wat het vertrouwen in AI kan vergroten. Anderzijds kunnen de nalevingskosten en regelgevende lasten de ontwikkeling van AI-technologieën belemmeren, vooral voor kleinere bedrijven. Hoewel de AI Act breed geformuleerd is, zullen veel AI-toepassingen niet in een hoge risicocategorie vallen. Hierdoor zullen kosten en lasten waarschijnlijk meevallen. Daarbij heeft Nederland zich altijd al gepositioneerd als voorloper op het gebied van ethische AI en innovatie. Zo heeft ons land een nationale AI-strategie ontwikkeld, waarin ethische richtlijnen en verantwoorde AI-praktijken centraal staan.

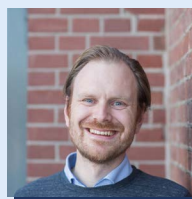
Daarnaast heeft de Nederlandse overheid verschillende initiatieven gelanceerd om ethische AI te bevorderen, zoals het opzetten van AI Impact Assessments en het stimuleren van transparantie en verantwoording in AI-toepassingen binnen de overheid zelf. Ook zijn Nederlandse bedrijven, met name in sectoren als technologie, gezondheidszorg en financiën, actief betrokken bij het ontwikkelen van ethische AI-richtlijnen.

Het is cruciaal dat Nederlandse bedrijven zich bewust zijn van de potentiële gevolgen van de AI Act en proactief reageren op de veranderende regelgeving. Door te investeren in ethische AI-praktijken en samen te werken met overheidsinstanties en brancheorganisaties, kunnen zij succesvol navigeren in dit nieuwe landschap.

Ontdek de kracht van AI voor de verkiezingen!

Blijf op de hoogte en maak geïnformeerde beslissingen met behulp van de AI-stemhulp van Stichting Open Politiek. Vanaf 27 april 2024 zijn alle politieke programma's beschikbaar en staat de AI-stemhulp online. Bezoek www.openverkiezingen.nl voor meer informatie over de AI-stemwijzer en hoe deze u kan helpen bij het maken van uw keuze tijdens de Europese parlementsverkiezingen.

Artikel is geschreven door:

Floris Hoogenboom

Voorzitter Stichting Open Politiek
floris@openpolitiek.nl

Robin van Beijnhem

Consultant Europa en openbaar bestuur
r.beijnhem@berenschot.nl

Sophie den Ouden

Stagiaire Europa
s.denouden@berenschot.nl

Europese defensie-industrie: balanceren tussen samenwerking en nationale autonomie

Geopolitieke spanningen en dreigingen hebben de noodzaak van een robuuste defensie onderstreept, waardoor Europese defensie-uitgaven sterk zijn gestegen. Mede door de wens voor meer strategische autonomie is een sleutelrol weggelegd voor de Europese en Nederlandse defensie-industrie. De keuzes die in Europa worden gemaakt, hebben directe gevolgen voor deze industrie. De Europese Parlementsverkiezingen gaan bepalen in welke mate defensie en de defensie-industrie worden gecoördineerd en uitgevoerd op Europees niveau.

Hoog op de Europese agenda

De Europese Unie (EU) wenst niet alleen een robuuste krijgsmacht op te bouwen waar standaardisatie, interoperabiliteit en technologische voorsprong centraal staan, maar streeft ook naar meer strategische autonomie en minder afhankelijkheid van andere landen. Dit laatste mede met het oog op de koers die de Verenigde Staten mogelijk gaan varen na de verkiezingen in november en de grote afhankelijkheid van landen als China voor grondstoffen en productie.

In Brussel is dit besef inmiddels doorgedrongen. Zo verscheen medio 2023 na de NAVO-top in Vilnius een blauwdruk van een gezamenlijke, multinationale Europese wapenproductie en werd begin dit jaar € 175 miljoen vrijgemaakt voor de financiering van innovatieve defensiebedrijven. Vervolgens riep Commissievoorzitter Ursula von der Leyen op tot het garanderen van een hogere afzet voor defensiebedrijven door het afgeven van langjarige orders, met extra geld uit de Europese begroting. Tot slot verscheen in maart de langverwachte European Defence Industrial Strategy (EDIS), waarbij de Europese Commissie zich tot doel stelt in 2030 minstens 40% van het Europese defensiematerieel gezamenlijk te kopen (nu 20%) en 50% van de nationale defensiebegrotingen te besteden aan orders binnen de EU. Het vrijmaken van € 1,75 miljard voor het stimuleren van gezamenlijke defensie-aanbestedingen bekrachtigde dit streven.

Politieke keuzes

De veiligheidssituatie in Europa heeft de afgelopen jaren een fundamentele verschuiving ondergaan, voornamelijk vanwege de oorlog in Oekraïne. Politieke partijen in verschillende lidstaten bepleiten steeds vaker dat er meer gedaan moet worden voor de veiligheid van de EU. Het klassieke beeld waarin conservatievere politieke partijen meer willen investeren in defensie en progressievere partijen daar terughoudender in zijn, is sterk veranderd: vrijwel alle partijen staan achter de 2%-norm van de NAVO of streven zelfs naar hogere uitgaven. Ook zijn de meeste partijen het erover eens dat materieel en munitie in Europees verband meer gestandaardiseerd en interoperabel dient te zijn en/of dat inkoop in sommige gevallen gezamenlijk moet plaatsvinden. Wel lopen de meningen uiteen over de mate waarin op Europees niveau samengewerkt dient te worden en in hoeverre besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering EU-competenties worden.

Pro-Europese partijen zetten in op verdergaande defensiesamenwerking binnen de EU. Zo pleiten zij onder meer voor het creëren van een interne markt, het opzetten van een Europese krijgsmacht complementair aan de NAVO en het versterken van de Europese defensie-industrie in zijn geheel. Partijen met een meer terughoudende houding ten aanzien van Europa willen daarentegen vaker nationale besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering behouden. Soms wensen zij geen enkele verdere soevereiniteitsafdracht of samenwerking

met bijvoorbeeld de Duitse krijgsmacht, zijn zij tegen een Europees leger of vinden zij dat Nederland aan alle door de NAVO gestelde capaciteitseisen moet voldoen en dus niet dient te specialiseren. Ook pleiten zij vaker voor versterking van de nationale defensie-industrie, bijvoorbeeld door een leidende positie in het maritieme domein in te nemen.

Innovatief en exportgericht

In 2021 bedroeg de omzet van de totale Europese defensie-industrie volgens de Europese brancheorganisatie voor de defensie-industrie (ASD) circa € 123 miljard, waarbij de Duitse defensie-industrie goed is voor ongeveer een vierde en de Franse defensie-industrie voor circa een derde. De grotere bedrijven in de Europese defensie-industrie zijn met name gevestigd in Frankrijk, Italië en Duitsland.

De omzet van de Nederlandse defensie- en veiligheidssector bedroeg in 2021 circa € 4,7 miljard en steeg in 2023 naar € 7,7 miljard. Deze omzet is circa 15% van de totale omzet van bedrijven: met andere woorden, bedrijven behalen slechts een beperkt deel van hun omzet bij defensie en richten zich vooral op het civiele domein. De sector onderscheidt zich door het innovatieve karakter (gemiddeld wordt 11% van de omzet geïnvesteerd in research en development) en is sterk exportgericht (ruim 40% van de omzet komt uit export, met name naar West-Europa en de Verenigde Staten).

De Nederlandse defensie-industrie is sterk internationaal georiënteerd, waarbij bedrijven afhankelijk zijn van internationale productie- en toeleveringsketens.

Hoewel bedrijven de vraag en hun omzet sterk zien groeien, signaleren zij diverse uitdagingen. Zo zijn de Nederlandse en Europese defensie-industrie momenteel versnipperd, zowel qua afnemers en producten als qua productie- en toeleveringsketens en marktsegmenten. De vraag schommelt sterk en toepassingen dienen opnieuw te worden ontwikkeld en op maat te worden gemaakt. Overeenkomsten voor meerdere jaren zijn nodig als stabiele basis om te kunnen investeren in productielijnen, werknemers en innovatie. Trage besluitvorming en lange doorlooptijden maken de planbaarheid van productie vooralsnog lastig. Daardoor kampt de defensie-industrie met een slecht imago, wat financierders zoals banken en pensioenfondsen afschrikt. Ook is de defensie-industrie een lastig speelveld vanwege het sterk internationale karakter, en een beperkt aantal grote internationale spelers waarbij landen met enige regelmaat de eigen industrie prioriteit geven. Vanwege nationale industriebelangen is het Europese budget momenteel versnipperd, waardoor verschillende toepassingen apart worden ontwikkeld, geproduceerd en onderhouden,

en niet altijd uitwisselbaar zijn. Per land is ook sprake van verschillende accenten op segmenten en toepassingen.

De defensie-industrie kan voordeel halen uit meer samenwerking tussen ketens, bedrijven en landen om de benodigde opschaling en innovatie te realiseren. Door meer strategisch en Europees in te kopen, ontstaat ruimte voor een innovatieve Europese defensiewaardeketen, waarvan de Nederlandse defensie-industrie door haar hoogtechnologische karakter belangrijke schakels voor haar rekening kan nemen.

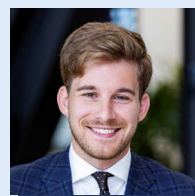
Bedrijven zijn met name gebaat bij een langetermijnperspectief. Investerings zijn lastig terug te verdienen als er enkel kleine series voor specifieke afnemers worden geproduceerd en vervolgoorders onzeker zijn. Standaardisatie van producten (tussen en met landen) – en dus grotere volumes – kan hierbij een belangrijke rol spelen. Meer standaardisatie in systemen zorgt voor meer serieproductie, zoals Gerben Edelij, topman van Thales, medio maart al aangaf in een interview met NRC.

Daarentegen betekent een meer Europese defensie-industrie voor Nederlandse bedrijven mogelijk meer concurrentie van sterke internationale en gevestigde partijen. Ook krijgt ons land te maken met landen die in sommige gevallen, tegen Europese afspraken en ambities in, inzetten op de eigen industrie. De overheid dient de concurrentiepositie van bedrijven daarom zo veel mogelijk te verstevigen.

Europees of toch nationaal?

Het zal de aankomende Europese verkiezingen niet gaan over wel of niet willen investeren in defensie en de defensie-industrie, maar eerder over de mate waarin dit plaatsvindt op nationaal of Europees niveau en in hoeverre Nederland bereid is besluitvorming, beleidsvorming en beleidsuitvoering meer bij Europa neer te leggen. De Nederlandse defensie-industrie is gebaat bij meer Europese samenwerking en afstemming, maar dan moet de concurrentiepositie wel gewaarborgd worden.

Artikel is geschreven door:

Nick Hageraats

Consultant Strategie

n.hageraats@berenschot.nl

Vraag: Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om samenwerken op defensie gebied op Europees niveau?

Onderstaande antwoorden zijn AI gegenereerd en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoordt en/of antwoordt op andere vragen op de volgende link [Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om samenwerken op defensiegebied op Europees niveau?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	Deze partij is tegen een eigen Europese defensie en een Europees militair-industrieel complex. Zij zijn van mening dat nationale democratieën exclusief over hun eigen defensie moeten gaan en dat het leger onder eigen nationale democratische controle moet staan. Zij zijn wel voor praktische samenwerking tussen nationale legers om kosten te besparen, maar behouden het vetorecht op buitenlands en defensiebeleid. Zij willen geen Verenigde Staten van Europa dat tot een eigen militair machtsblok uitgroeit.
 Partij voor de Dieren	De Partij voor de Dieren is tegen het uitbreiden van de EU met nieuwe landen, maar wil wel dat de EU goede natuurafspraken maakt met buurlanden in het oosten en zuiden. De partij is van mening dat de EU geen extra geld moet geven aan wapens en dat de EU zich in moet zetten om autonome wapens internationaal te verbieden. Daarnaast wil de partij dat de EU stopt met het maken en verkopen van chemische, nucleaire en bacteriologische wapens. De partij is ook voorstander van het verwijderen van kernwapens uit de EU. De EU moet zich volgens de Partij voor de Dieren inzetten voor het voorkomen van gevaar door de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie en voor de mensenrechten van bepaalde volken zoals de Oeigoeren, West-Papoea's en Tibetanen.
 BBB	Deze partij lijkt terughoudend te zijn als het gaat om verdere samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij benadrukken dat Europa vooral een Unie moet blijven van volken en regio's en dat verdere soevereiniteitsoverdracht niet gewenst is. Daarnaast benadrukken zij het belang van subsidiariteit, waarbij hogere overheden alleen taken op zich nemen die niet door lagere overheden kunnen worden afgehandeld.
 D66	Deze partij heeft als ambitie om te streven naar een Europees defensiebeleid waarbij Europese landen meer samenwerken en gezamenlijk investeren in defensie. Zij pleiten voor een Europese Defensie Unie, complementair aan het NAVO-bondgenootschap, waarbij lidstaten zich specialiseren in defensieonderdelen en gezamenlijk investeren in onderzoek, innovatie en een Europese defensie-industrie.
 ChristenUnie	Deze partij is voorstander van samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij benadrukken het belang van een sterke Europese pijler in de NAVO en investeringen in militaire productiecapaciteit in Europees verband. Zij pleiten voor efficiëntere besteding van nationale defensiebudgetten, standaardisatie van materieel en gemeenschappelijke ontwikkel- en inkoopprogramma's. Daarnaast benadrukken zij het belang van samenwerking tussen Europese inlichtingendiensten en het delen van informatie, evenals het toezicht op wapenleveranties en export van militaire goederen en technologie. De partij is van mening dat Europa zich ook wereldwijd moet blijven inzetten voor vrede en gerechtigheid.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Deze partij is tegen Europese samenwerking op defensiegebied. Zij zijn voorstander van samenwerking op defensiegebied op het Europese continent, maar niet onder de vlag van de EU. Zij zijn tegen een Europese defensie, een Europees leger en een eurocommissaris van Defensie. Zij vinden dat het zwaartepunt moet liggen bij het beschermen van de vrijheid en veiligheid van het eigen land en dat een zelfstandige krijgsmacht essentieel is. Zij steunen wel de rol van de NAVO als hoeksteen van het veiligheidsbeleid.
 CDA	Deze partij heeft ambitieuze plannen als het gaat om samenwerken op defensiegebied op Europees niveau. Ze willen dat de Europese Unie een volgende stap zet in defensiesamenwerking en de krachten bundelt om de Europeanen beter te beschermen. Ze pleiten voor intensievere samenwerking op het gebied van defensie, gemeenschappelijke missies, taakverdeling van militaire capaciteit, munitieproductie en gezamenlijke inkoop. Daarnaast willen ze de Europese defensie-industrie versterken en een Europese defensie-industrie strategie en een Europees defensie investeringsprogramma ontwikkelen. Ook pleiten ze voor een Europese Veiligheidsraad en een Eurocommissaris voor Defensie om de integratie van de Europese defensie-industrie en het veiligheidsbeleid te coördineren. Daarnaast willen ze de 2%-norm in alle EU-landen halen voor een volwaardige rol in de NAVO en streven naar een hogere financiële inzet van de lidstaten. Tot slot willen ze meer investeren in het versterken van de eigen cyberdefensie en het voorkomen van het weglekken van strategische kennis.
 SGP	Deze partij is van mening dat Europese defensiesamenwerking op Europees niveau meerwaarde kan hebben, met name op het gebied van civiel-militaire inzet, interoperabiliteit en de ontwikkeling en aanschaf van capaciteiten. Echter, zij benadrukken dat Europese defensiesamenwerking strikt en structureel getoetst moet worden aan criteria zoals subsidiariteit, proportionaliteit, noodzaak en meerwaarde. De partij is van mening dat de NAVO de hoeksteen blijft van het veiligheids- en defensiebeleid, maar erkent dat Europese landen elkaar nodig hebben om ontwikkelingen buiten de EU het hoofd te kunnen bieden. De partij benadrukt dat de inzet van militairen een soevereine bevoegdheid van de lidstaten blijft en dat EU-initiatieven niet mogen leiden tot een Europese commandostructuur of een Europees leger. Europese defensiesamenwerking moet dus aan strenge voorwaarden voldoen en mag niet leiden tot het overdragen van militair-strategische keuzes naar de EU.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	De partij is voorstander van verdere defensiesamenwerking binnen de Europese Unie, met name gericht op het versterken van de Europese defensiecapaciteit en het ontwikkelen van strategische wapensystemen. Zij pleiten voor het verhogen van het Europese Defensiefonds en het openstellen van deelname aan projecten voor niet-EU-lidstaten. Daarnaast benadrukken zij het belang van een gelijk speelveld binnen de EU op het gebied van defensie en het versterken van de Europese defensie-industrie. De partij is van mening dat de EU een afschrikingsvermogen moet ontwikkelen en dat Europese landen zelfstandiger moeten kunnen optreden om de veiligheid in de eigen regio te waarborgen.
	De partij JA21 is tegen het vormen van een Europese krijgsmacht en het geven van diplomatieke bevoegdheden aan de EU op defensiegebied. Zij benadrukken dat de NAVO moet dienen voor militaire veiligheid en dat de EU zich moet beperken tot een economisch samenwerkingsverband tussen soevereine landen. Zij zijn van mening dat defensiebeleid in Nederlands beheer moet blijven en dat elke vorming richting een Europese krijgsmacht moet worden weggestemd. De partij is fel tegen het idee van een EU-pijler binnen de NAVO en benadrukt dat lidstaten zelf moeten investeren in defensie en capaciteiten moeten versterken om zichzelf te kunnen verdedigen.
 Forum voor Democratie	Deze partij is tegen de vorming van een Europees leger en wil geen Europees 'buitenlands' beleid. Zij zien de oorlog tussen Rusland en Oekraïne als een middel om het Europese project door te duwen en intensiveren, en zijn van mening dat politieke centralisatie averechts werkt in gebieden waar onvoldoende culturele en maatschappelijke cohesie is. Zij willen zich bevrijden van Europees micromanagement en willen controle houden over de eigen geopolitieke keuzes. Daarnaast zijn zij tegen verdere EU-uitbreiding en willen zij intelligente allianties smeden om 'blokkerende minderheden' te vormen tegen EU-beleid dat 'Meer EU' bepleit. Op basis van deze informatie kan worden geconcludeerd dat deze partij sceptisch staat tegenover samenwerken op defensiegebied op Europees niveau.
	Deze partij lijkt voorstander te zijn van samenwerking op defensiegebied op Europees niveau. Zij pleiten voor het oprichten van een Europese krijgsmacht onder controle van het Europees Parlement, het gezamenlijk aanschaffen van wapens, het aanstellen van een Europese minister van Buitenlandse Zaken die een verenigd buitenlandbeleid uitdraagt, en het opzetten van een Europees FDI-systeem en een gezamenlijke inlichtingendienst. Dit wijst erop dat de partij gelooft in het belang van Europese samenwerking op het gebied van defensie en veiligheid.
	De partij heeft als ambitie om de Europese defensie te versterken door middel van hogere defensie-uitgaven, meer gezamenlijke inkoop van materiaal, coördinatie en integratie van legers binnen Europa. Ze streven ernaar om alle lidstaten te laten voldoen aan de NAVO-norm van minstens 2% van het bbp besteden aan defensie. Daarnaast willen ze dat de EU meer druk zet op de naleving van afspraken over conventionele en nucleaire wapenbeheersing, en zetten ze zich in voor een kernwapenvrije wereld. De partij pleit ook voor meer defensiesamenwerking en integratie van de krijgsmachten binnen Europa, om zo tot substantiële extra defensiecapaciteiten te komen.
	Deze partij is tegen een Europees leger, maar pleit wel voor intensievere samenwerking op defensiegebied binnen het NAVO-bondgenootschap. Ze vinden dat Europese landen meer eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid moeten nemen en zich moeten verplichten om minimaal 2% van het bbp te besteden aan Defensie. Daarnaast willen ze meer geld vrijmaken voor het Europees Defensie Fonds en streven ze naar een leidende positie in het Militair Maritieme domein op Europees niveau. Ze zijn voorstander van standaardisatie en samenwerking tussen Europese landen om defensiemiddelen te delen en efficiënter gebruik te maken van middelen. Deze partij lijkt dus ambities te hebben om de samenwerking op defensiegebied op Europees niveau te versterken, maar zonder de vorming van een Europees leger.

Stelling: Nederland moet inzetten op strategische autonomie en dit kan alleen op Europees niveau.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op de volgende link [Nederland moet inzetten op strategische autonomie en dit kan alleen op Europees niveau](#) en selecteer een partij naar keuze.

Energie(on)afhankelijkheid en Europees klimaatbeleid

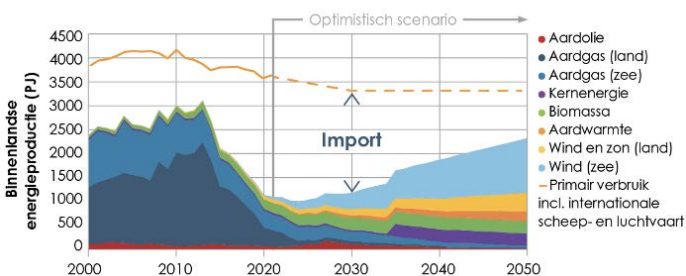
De Europese Unie (EU) is sterk afhankelijk van de import van (fossiele) energie. In 1990 werd 50% van de totale energievraag geïmporteerd, in 2021 liep dit op tot 56%.¹ In deze periode nam het totale energieverbruik toe met 4% en daalden broeikasgasemissies met 30%.² De EU wil haar importafhankelijkheid verkleinen en zet in op eigen opwek van energie uit zon en wind. Mede hierdoor moet het doel van 55% minder broeikasgasuitstoot in 2030 gehaald worden. Het ambitieniveau voor 2040 – en de verdeling van de reductieopgave over sectoren en landen – is aan het nieuw verkozen Europees Parlement (EP).³

Stand van zaken

Fossiele bronnen en importen spelen een grote rol om aan de Europese energievraag te voldoen. In 2021 werd 68% van alle energie geproduceerd uit steenkool, ruwe olie en aardgas, 13% uit kernenergie en 17% uit hernieuwbare opwek (zoals zon en wind). Sinds 1990 is minstens de helft van de totale vraag geïmporteerd. In 2021 was dit zo'n twee derde van al het aardgas, 80% van de ruwe olie, en 60% van alle steenkool.

Nederland is ook afhankelijk van de import van (fossiele) energie; een afhankelijkheid die is toegenomen na de productiebeperking van het Groningenveld. In de jaren naar 2050 neemt deze (volgens huidige prognoses) af.

DE IMPORTKLOOF VAN NEDERLAND

De duurzame ambities van Europa zijn vastgelegd in de Green Deal, die honderd dagen na het aantreden van de Europese Commissie in 2019 is gepresenteerd. Doel is Europa richting 2050 klimaatneutraal te maken en tegelijkertijd de economie duurzaam te transformeren. De Green Deal omvat meerdere maatregelen en initiatieven, zoals het Fit for 55-pakket

(netto 55% reductie in 2030) en de Farm to Fork-strategie (verbeteren duurzaamheid van voedselsystemen en biodiversiteit).

Daarnaast is de Green Deal ook een motor voor economische groei, zorgt deze voor behoud van banen en moet hij innovatie stimuleren. Dit gebeurt onder andere door het EU-ETS en het CBAM dat broeikasgasemissies belast:

- Het EU-ETS zorgt ervoor dat emissies van de intensieve industrie en elektriciteitssector rond circa 2040 naar 0 gaan door emissies in toenemende mate te belasten.
- Het CBAM moet ervoor zorgen dat bedrijven binnen de EU onderhevig aan het EU-ETS hun concurrentiepositie behouden door een klimaatbelasting te heffen aan de grens voor producten van buiten de EU. Inkomsten worden gebruikt als subsidie. Het CBAM moet tevens andere landen aanzetten om ook te verduurzamen.

Welke richting kiest Europa en welk beleid hoort daarbij?

De EU wil al jaren de energieafhankelijkheid verkleinen, iets wat (helaas) nog erg lastig blijkt. De recente inval van Rusland in Oekraïne heeft deze ambitie een impuls gegeven. Wij verwachten daarom dat nieuw EU-beleid zich de komende jaren richt op:

1. vergroten van het aandeel duurzame opwek, onder andere door verdere steun aan en groei van wind op zee
2. elektrificatie van alle sectoren die zonder koolstof/verbrandingsproces kunnen

1 Energy statistics - an overview - Statistics Explained (europa.eu)
 2 Greenhouse gas emission statistics - emission inventories - Statistics Explained (europa.eu)
 3 Recommendation for 2040 emissions reduction target (europa.eu)

3. forse uitbreiding van de infrastructuur voor elektriciteit (voor en na 2030) en waterstof (na 2030)
4. nieuwe samenwerkingen met landen voor export van waterstofdragers
5. bevorderen van energie-efficiëntie: wat je niet verbruikt hoef je ook niet op te wekken.

Voor 2040 adviseert de EU een reductiedoel van 90%. Zo wil de Europese Commissie de EU positioneren als wereldleider op het gebied van groene technologieën en duurzame ontwikkeling, en tegelijkertijd de overgang naar een koolstofarme en circulaire economie versnellen. Een besluit over de ambitie (reductiedoel in totaal en per sector, en eventueel per land) voor 2040 en uitwerking in concreet beleid is aan het nieuw verkozen Europees Parlement.

Het klimaatdoel voor 2040 wordt naar verwachting in elk geval ondersteund door nieuw beleid zoals het ETS2 (gebouwde omgeving, transport en overige industrie) en nieuwe beleid gericht op de emissies van methaan en lachgas afkomstig uit de veehouderij (ETS3 en/of onderbrengen van emissies in ETS1), nieuwe normen (volgend uit de REDIII) en EU-brede financieringsprogramma's zoals het Just Transition Fund en het Horizon Europe-programma voor onderzoek en innovatie.

Om genoemde doelen te halen, moet het (aanzienlijke) verschil in kostprijs tussen duurzaam groen en fossiel grijs kleiner worden. Hiervoor zijn beleidsinterventies nodig. De totale kosten om een reductie van 90% in 2040 te realiseren, bedragen zo'n 4,0% van het Europees bbp (jaarlijks periode 2021-2040, bandbreedte van 2,6-5,8%).⁴ Dit lijkt veel, maar is in vergelijking met de kosten als gevolg van klimaatverandering beperkt. Tussen Europese lidstaten bestaan grote verschillen en huidig beleid voorziet in bijna de helft van de benodigde beleidsinterventies volgens recent onderzoek.⁵

Verwachte impact op Nederland

Het Europese energie- en klimaatbeleid had en heeft een aanzienlijke impact op Nederland. Over de volgende thema's gaan nog veel debatten gevoerd worden:

- **Realiseren grensoverschrijdende infra.** Veel van de energie-infrastructuur gaat over grenzen heen, en de balancering van het toekomstig veel zwaardere elektriciteits- en waterstofnet is een steeds Europees vraagstuk. Zo wordt stroom bijvoorbeeld in Nederland opgewekt, opgeslagen in Noorwegen en tijdens een 'dunkelflaute' vooral geproduceerd in Frankrijk (kerncentrales).

- **Transitie energie-intensieve industrieën.** De chemie-, cement- en staalsector moeten ook mee in de overgang naar een koolstofarme economie. Met name het EU-ETS en CBAM hebben veel invloed op de internationale concurrentiepositie van bedrijven, het tempo waarop die de transitie doormaken, de werkgelegenheid in de sector en het bnp van het land waar ze gevestigd zijn.
- **Eiwit- en zuiveltransitie.** Een verschuiving in de consumptiepatronen van met name vlees en zuivel, naar meer duurzame en plantaardige alternatieven is (wereldwijd) noodzakelijk. De uitstoot van de intensieve veehouderij kan hierdoor afnemen.
- **Socialisatie van kosten transitie.** Investerings in duurzaamheid verdienen zich op termijn terug. Het is echter niet voor iedereen mogelijk om zelf de nodige investeringen te doen, waardoor het draagvlak erodeert. Voor een succesvolle transitie is een sociale transitie dan ook randvoorwaardelijk.
- **Circulaire waardeketens.** Veel sectoren kennen nog een lineair proces, van productie naar afval. Inzetten op circulariteit kan de afvalberg en de afhankelijkheid van het buitenland verkleinen.
- **Internationale samenwerking.** De EU moet blijven samenwerken met internationale partners om de klimaatuitdagingen aan te pakken. Dit omvat besluiten op het gebied van koolstofcertificering, financiering, technologische innovatie, maar ook keuzes over hoe om te gaan met klimaatmigranten en spanningen die als gevolg hiervan ontstaan.

Een groot deel van het energie- en klimaatbeleid wordt op Europees niveau gemaakt. Door te stemmen, beslis jij mee over het tempo en welke richting we op gaan.

Artikel is geschreven door:

Joachim Schellekens
Managing consultant
Europa en energietransitie
j.schellekens@berenschot.nl

Thijs Verboon
Consultant energietransitie
t.verboon@berenschot.nl

⁴ www.berenschot.nl/media/kk3nlh0i/how-to-finance-the-climate-transition.pdf
⁵ Road 2 Net Zero EN - Institut Rousseau (institut-rousseau.fr)

Vraag: Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om energieonafhankelijkheid en verduurzaming?

Onderstaande antwoorden zijn AI gegenereerd en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoordt en/of antwoordt op andere vragen op de volgende link [Wat zijn de ambities van partijen als het gaat om energieonafhankelijkheid en verduurzaming?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	Deze partij heeft als ambitie om de afhankelijkheid van andere landen op het gebied van essentiële producten en diensten te verminderen. Zij pleiten voor het zo lokaal mogelijk organiseren van de productie van cruciale goederen en diensten en willen voorkomen dat andere economieën afhankelijk worden van hun producten. Daarnaast willen zij publiek geld ten goede laten komen aan de hele samenleving en niet enkel aan de winsten van aandeelhouders. Zij zijn tegen het kapot concurreren van andere landen en willen dat subsidies bijdragen aan maatschappelijke doelen, zoals het verminderen van afhankelijkheid van niet-EU-landen. Deze partij is ook tegen de privatisering van energiebedrijven en wil dat lidstaten de macht terugpakken over de energievoorziening. Zij pleiten voor een systeem waar de vervuiler betaalt en willen stoppen met fossiele subsidies.
 Partij voor de Dieren	De partij streeft naar energieonafhankelijkheid en verduurzaming door te investeren in duurzame energie, zoals wind, waterkracht en zonne-energie. Ze willen dat alle inwoners in de EU toegang hebben tot duurzame energie en streven ernaar om de EU snel fossielvrij te maken, door te stoppen met fossiele subsidies en investeringen, het sluiten van kolencentrales en gascentrales, en het verbieden van het boren naar schaliegas en steenkoolgas. Daarnaast willen ze duurzame en milieuvriendelijke oplossingen gebruiken om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en bedrijven verplichten te betalen voor de milieuschade die ze veroorzaken. Ze willen ook dat energie lokaal wordt opgewekt en dat mensen zelf kunnen meebeslissen over hoe ze energie krijgen.
 BBB	De partij BBB lijkt geen specifieke uitspraken te doen over energieonafhankelijkheid en verduurzaming in deze bronnen. Ze richt zich voornamelijk op het hervormen van de Europese Unie, het subsidiariteitsbeginsel, het beschermen van nationale industrieën en het versterken van plattelandsregio's. Er wordt niet specifiek gesproken over ambities op het gebied van energieonafhankelijkheid en verduurzaming.
 D66	Deze politieke partij zet zich in voor energieonafhankelijkheid en verduurzaming door te streven naar een schoon energiesysteem waarbij Europese landen minder afhankelijk zijn van fossiele energie uit andere landen. Zij willen investeren in duurzame energiebronnen zoals zon, wind en waterkracht, en streven naar een Europese Energie-Unie met meer Europese bevoegdheden op het gebied van energiecoördinatie. Daarnaast stimuleren zij publieke investeringen in energienetwerken en nieuwe vormen van duurzame energie, zoals groene waterstof. Verder pleiten zij voor ambitieuze doelen voor energiebesparing en een Europese vlaktaks in de energiebelastingen, waarbij ook grootverbruikers hun eerlijke deel moeten betalen.
 ChristenUnie	Deze partij heeft ambitieuze plannen op het gebied van energieonafhankelijkheid en verduurzaming. Zo streven zij ernaar dat de EU uiterlijk in 2050 een klimaatneutraal continent is en zetten zij in op meer zelfvoorzienendheid wat betreft energie. Zij willen duurzame energieopwekking en -besparing maximaliseren, streven naar een actieve rol van de overheid in het verduurzamen van het energiesysteem, en willen meer controle over kritieke grondstoffen binnen Europa. Ook zien zij kansen voor groene waterstofhubs, investeringen in energieopslag en innovatie, en het onderzoeken van kleinschalige en innovatieve vormen van kernenergie. Tot slot willen zij de voordelen van de fossiele industrie stopzetten en streven zij naar duurzaam beleggen en betere regels voor duurzaamheidsrapportages.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	De partij benadrukt in de bronnen dat zij kritisch staat tegenover de huidige klimaatmaatregelen en regelgeving, zoals de Europese Green Deal en verplichte duurzame energie. Zij vinden dat Nederland verantwoordelijk is voor slechts een klein deel van de totale CO ₂ -uitstoot en dat er te veel geld wordt uitgegeven aan klimaatmaatregelen. De partij pleit voor beleid op basis van gezond verstand en realisme, in plaats van klimaatactivisme. Zij willen dat Nederland zelf kan bepalen hoe zij omgaan met energie en verduurzaming, zonder dat Brussel hierin de leidende rol speelt. De partij lijkt dus terughoudend te zijn als het gaat om energieonafhankelijkheid en verduurzaming, en benadrukt het belang van eigen besluitvorming op dit gebied.
 CDA	Deze politieke partij heeft ambitieuze plannen als het gaat om energieonafhankelijkheid en verduurzaming. Zij willen onder andere inzetten op groene industriepolitiek, investeren in schone technologieën en energie-infrastructuur, en streven naar een robuust energiesysteem met uitfasering van fossiele energie. Daarnaast willen zij een Europees stabiliteitspact voor energie oprichten, strategische voorraden aanleggen voor aardgas en de ontwikkeling van kleine modulaire kerncentrales stimuleren. Ook pleiten zij voor een Europese heffing op kerosine, verduurzaming van de scheepvaart, en de ontwikkeling van afvang en opslag van CO ₂ . Deze partij zet in op een groene economie en wil duurzaamheid het verdienmodel van de toekomst maken.
 SGP	Deze partij heeft als ambitie om de energieonafhankelijkheid te vergroten door in te zetten op energiebesparing, kernenergie, waterstofprojecten en thoriumenergie. Ze vinden het belangrijk dat lidstaten zelf kunnen beslissen welke energiemix het best bij hen past. Daarnaast benadrukken ze het belang van duurzame winning van grondstoffen en het voorkomen van ontbossing bij het gebruik van biomassa. De EU speelt volgens deze partij een rol in het stimuleren van innovaties op het gebied van energiebesparing en het coördineren van gasinkoop in crisistijden.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	De partij uit de bronnen streeft naar energieonafhankelijkheid en verduurzaming binnen de Europese Unie. Ze benadrukken het belang van een stabiele en betrouwbare Europese energiemarkt, waarbij de leveringszekerheid van elektriciteit en (duurzaam) gas cruciaal is. De partij pleit voor een diversiteit in de productiemix en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen. Daarnaast willen ze de CO ₂ -emissies beprijsen en streven naar een Europees luchtruim en een gemeenschappelijk luchtruim om de CO ₂ -uitstoot te verlagen. Ook zetten ze in op verduurzaming van de lucht- en scheepvaart en het afschaffen van belastingvrijstellingen voor lucht- en scheepvaartbrandstoffen. De partij richt zich op het realiseren van klimaatneutraal leven in 2050 en het voorbereid zijn op klimaatverandering, waarbij kernenergie en CO ₂ -opslag en -hergebruik een rol spelen.
	Deze partij pleit voor een gezonde energiemix met een betrouwbaar en betaalbaar aanbod, waarbij de afhankelijkheid van de EU van fossiele brandstoffen uit Rusland en het Midden-Oosten verminderd moet worden. Ze willen investeren in de ontwikkeling en het gebruik van kernenergie, aardgas en hernieuwbare energie, en ondersteunen de aanleg van een Europese grensoverschrijdende energie-infrastructuur. Daarnaast willen ze de soevereiniteit van de lidstaten over hun eigen energiebeleid behouden en verzetten tegen de bemoeienis van de EU.
	De partij in kwestie lijkt tegen de huidige trend van duurzaamheid en energietransitie te zijn, zoals vastgelegd in het Klimaatakkoord van Parijs. Ze vinden de kosten van deze transitie niet opwegen tegen de mogelijke voordelen en willen dat Nederland zich terugtrekt uit het Klimaatakkoord. In plaats daarvan willen ze investeren in innovatie, zoals onderzoek naar thorium, en doorgaan met het gebruik van fossiele brandstoffen. De partij lijkt dus niet te streven naar energieonafhankelijkheid en verduurzaming zoals momenteel wordt nagestreefd in de EU.
	Deze partij heeft ambitieuze plannen als het gaat om energieonafhankelijkheid en verduurzaming. Ze streven naar een klimaatneutrale economie en energiesector binnen bepaalde deadlines, promoten hernieuwbare energie en willen de uitfasering van steenkool bevorderen. Daarnaast willen ze geen nieuwe vergunningen uitgeven voor het boren naar fossiele brandstoffen en streven ze naar een groenebanenstrategie om de transitie naar een duurzame economie te ondersteunen. Ook willen ze een Europees 'smart' energienetwerk opzetten en een hogesnelheidstreindienst ter vervanging van luchtvervoer binnen Europa.
	Deze partij is voorstander van het versnellen van de energietransitie naar een klimaatneutrale economie. Zij willen dat de EU in 2040 klimaatneutraal is en streven naar een Europese elektriciteitsvoorziening die CO ₂ -neutraal is in 2035. Er wordt gepleit voor de afbouw van fossiele energie en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen zoals zonne- en windenergie. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan het isoleren van woningen, het stimuleren van energiebesparing en het bevorderen van de circulaire economie. De partij wil ook de industrie verduurzamen en de uitstoot van CO ₂ verminderen. Overconsumptie wordt aangepakt en er wordt gepleit voor een eerlijke transitie naar duurzame banen.
	Deze partij heeft als ambitie om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen af te bouwen en te streven naar een situatie waarbij klimaatverandering en opwarming van de aarde niet langer het gevolg zijn van menselijke activiteiten. Zij zien zon, wind, geothermie, groen gas, waterstof en kernenergie als de toekomstige bronnen van energie. Zij pleiten voor maatregelen die haalbaar en betaalbaar zijn en willen de bestaanszekerheid van burgers, bedrijven en gemeenschappen niet in gevaar brengen. Ook benadrukken zij het belang van het concurrentievermogen van de Nederlandse en Europese industrie en willen zij investeringen in duurzamere energie stimuleren. Tot slot pleiten zij voor een Europese aanpak om weglekeffecten van emissies te voorkomen.

Stelling: Nederland moet vooruitlopen op de klimaatambities van de Europese Unie.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op de volgende link

[Nederland moet vooruitlopen op de klimaatambities van de Europese Unie.](#)

Transparantie duurzaamheidsprestaties Europees bedrijfsleven

De Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) verplicht bedrijven transparanter te zijn over hun duurzaamheidsprestaties. Als belangrijk onderdeel van de Green Deal is het doel van deze Europese wetgeving drieledig: 1) tegengaan van klimaatverandering en sociale misstanden, 2) wijzigen van kapitaalstromen zodat er meer wordt geïnvesteerd in duurzame activiteiten, en 3) vergroten van transparantie doordat ondernemingen inzicht geven in de impact van hun handelen op mens en milieu.

Stand van zaken

De CSRD markeert een cruciale ontwikkeling in Europese regelgeving omtrent duurzaamheidsrapportage. De richtlijn wordt vanaf 1 januari 2024 geleidelijk ingevoerd en verplicht in eerste instantie grote beursgenoteerde bedrijven die reeds onder de huidige NFRD (Non-Financial Reporting Directive) vallen, in 2025 te rapporteren over het jaar 2024. Vanaf 2025 wordt de CSRD van kracht voor alle bedrijven die aan twee van de drie volgende criteria voldoen: meer dan 250 werknemers, een balans van € 25 miljoen of een omzet van € 50 miljoen. Er zijn meer dan 1.100 indicatoren gedefinieerd waarover gerapporteerd moet worden. De verplichte rapportagepunten zijn afhankelijk van de relevante/materiële thema's voor de organisatie. Het rapport moet worden opgeleverd bij het jaarverslag en dient ook getoetst te worden door de accountant.

Berenschot onderschrijft de gedachte dat uniforme, gevalideerde transparantie over duurzaamheidsprestaties noodzakelijk is voor de transitie naar een duurzamere bedrijfsvoering en om 'greenwashing' tegen te gaan. Uit eerdere studies die wij hebben uitgevoerd, bleek het niet mogelijk om de duurzaamheidsinspanningen van organisaties met elkaar te vergelijken op basis van publieke rapportages die door organisaties zelf zijn opgesteld. Deze rapportages rapporteerden met name over alles wat goed ging. Daarnaast werden aannames vaak niet vermeld, was de impact van de organisatie op mens en milieu doorgaans onduidelijk en verschilden de thema's waarover gerapporteerd werd.

De rapportageplicht voortkomend uit de CSRD zorgt voor een eenduidige manier van rapporteren. Hierdoor wordt het mogelijk om bedrijven te beoordelen en op tot wel 1.100 punten met elkaar te vergelijken op het gebied van duurzame bedrijfsvoering. De verwachting is dat het opstellen van deze rapportages en het transparant kunnen vergelijken van bedrijven bijdraagt aan het realiseren van de drie genoemde doelen.

CSRD treft de hele keten

Gefaseerd moeten steeds meer organisaties voldoen aan de CSRD. Inmiddels wordt steeds duidelijker dat dit niet alleen beursgenoteerde of grote organisaties treft, maar elke organisatie in de keten. CSRD-plichtige bedrijven moeten namelijk over de hele productketen rapporteren, waarbij ze veel informatie nodig hebben van leveranciers en klanten. Wij hebben inmiddels al veel organisaties gesproken die niet CSRD-plichtig zijn, maar er toch mee aan de slag zijn omdat ze vanuit allerlei hoeken vragen krijgen over uiteenlopende onderwerpen. Onderwerpen die voor hen soms helemaal niet relevant/materieel zijn, maar voor hun leverancier of klant wél.

De CSRD biedt bedrijven de kans om zich publiekelijk te onderscheiden van hun (Europese) concurrenten. Dit verhoogt de marktwaarde van de organisatie, wat ook weer extra kapitaal kan aantrekken voor groei. Op deze manier gaat het vliegwiel draaien. Mede door deze dynamiek steeg duurzaamheid dit jaar naar de top 3 van onderscheidend vermogen voor bedrijven, zo blijkt uit het Strategie Trendsonderzoek van Berenschot.

Beursgenoteerde bedrijven zijn al flink op stoom met hun rapportage, maar een groot gedeelte van de groep die over 2025 (of vanwege hun positie in de waardeketen) dient te rapporteren, moet nog uit de startblokken komen. De vragen voor niet-CSR-plichtige organisaties gaan dus alleen maar toenemen. Wij verwachten dan ook een grote golf van vragen aan niet-CSR-plichtige bedrijven tegen het einde van het jaar¹, het moment waarop veel CSR-plichtige bedrijven aan de slag gaan met de vereiste rapportage.

Impact op Nederland

De cruciale vraag is of de huidige invulling van de CSR bijdraagt aan de transitie naar een duurzamere samenleving. In de CSR-trajecten die Berenschot heeft uitgevoerd, komt de impact van de rapportageverplichting op bedrijven goed naar voren. De rapportageverplichting is aanzienlijk en veel bedrijven onderschatten de inzet van mens en middelen die hiermee gepaard gaat. Om deze last te dragen, is een pragmatische aanpak belangrijk. Dus dienen bedrijven te focussen op de meest relevante/materiële thema's waar zij impact kunnen maken. Op deze manier wordt de implementatie van de CSR effectief en krijgen bedrijven inzicht in hoe ze daadwerkelijk kunnen bijdragen aan een duurzamere samenleving, door zelf en in hun waardeketen veranderingen door te voeren.

Om van de CSR te profiteren, is een goede duurzaamheidsstrategie essentieel. Zo'n strategie omvat ambitieuze doch realistische doelstellingen die worden gedragen door de hele organisatie. Het belang hiervan blijkt uit het feit dat slechts de helft van de organisaties met een duurzaamheidsstrategie deze weet om te zetten in resultaat. Als het enkel bij een strategie blijft, werkt de CSR-plicht juist nadelig voor organisaties. Door de openbaarheid van gegevens zal het ontbreken van resultaat ongetwijfeld leiden tot negatieve publiciteit, rechtszaken en waarschijnlijk ook het verlies van klanten. Kortom, de CSR heeft een behoorlijke impact op Nederlandse bedrijven: het is een administratieve rapportagelast, maar kan ook kansen bieden om het onderscheidend vermogen op het gebied van duurzaamheid te etaleren.

Er lijkt een minder groene wind te gaan waaien in Nederland en wellicht ook in Europa. Dat heeft mogelijk impact op de mate waarin de politiek zal toezien op de CSR-plicht. De CSR is echter al aangenomen en daarmee geen actueel politiek onderwerp; hooguit zal bij de nationale en Europese handhaving mogelijk coulanter worden opgetreden.

Artikel is geschreven door:

Christian Slob
Senior consultant
c.slob@berenschot.nl

Xander Stegehuis
Consultant Strategy
x.steghuis@berenschot.nl

¹ Uit het Berenschot Strategie Trends onderzoek 2024 komt naar voren dat slechts 15% van de geïnterviewde bedrijven die CSR-plichtig zijn zich zelfstandig denkt voor te bereiden op de CSR. Hoewel optrekken met de branche of bedrijven uit de sector een effectieve methode is om dit te doen, lenen maar enkele stappen in het CSR-proces zich voor een collectieve aanpak. Het opstellen van doelstellingen, verzamelen van data en het voorbereiden op de audit moeten organisaties echt zelf uitvoeren. Met of zonder externe hulp.

Vraag: Wat is de visie van politieke partijen op Europese Green Deal initiatieven?

Onderstaande antwoorden zijn gegenereerd met AI en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoord op andere vragen op [Wat is de visie van politieke partijen op Europese Green Deal initiatieven?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Deze politieke partij is kritisch op de Europese Green Deal, omdat zij van mening zijn dat deze voornamelijk de belangen van de allerrijksten dient en het principe van klimaatrechtvaardigheid negeert. Zij stellen dat de deal vooral multinationals de mogelijkheid biedt om hun winsten veilig te stellen en dat huishoudens de financiële risico's van bedrijven dragen. De partij pleit voor een industriebeleid dat investeert in een klimaatneutrale toekomst, maar zonder gratis geld aan bedrijven te geven. Zij willen dat de overheid zeggenschap krijgt in belangrijke sectoren in ruil voor subsidie. Daarnaast zijn zij kritisch op het huidige emissiehandelssysteem en pleiten zij voor een systeem waar de vervuiler betaalt en grote uitstoters hun eerlijke deel betalen. Ook willen zij een CO ₂ -belasting invoeren en stoppen met het kappen van bestaande (oer)bossen voor biomassa-centrales.
	Deze politieke partij is van mening dat de Europese Green Deal een goed begin is, maar dat de plannen nog lang niet ver genoeg gaan. Ze vinden dat er meer duurzame veranderingen nodig zijn om de Aarde leefbaar te houden. De partij wil een nieuwe Green Deal met nieuwe afspraken over groene veranderingen, zodat er binnen de grenzen van de Aarde geleefd kan blijven worden. Ze benadrukken dat de oorzaken van klimaatproblemen en natuurproblemen met elkaar samenhangen, en dat de oplossingen ook in samenhang moeten worden aangepakt. De partij wil strengere maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de klimaatverandering tegen te gaan. Ze willen dat de EU vooroploopt bij het leefbaar houden van de Aarde en moedigen landen aan tot klimaatactie.
	De partij BBB lijkt kritisch te staan tegenover de Europese Unie en pleit voor een hervorming van de Unie waarbij de focus ligt op het dienen van de belangen van Europese burgers, boeren en gemeenschappen. De partij benadrukt het belang van subsidiariteit en wil dat hogere overheden en de Europese Unie alleen verantwoordelijkheden op zich nemen die niet door lagere overheden kunnen worden afgehandeld. BBB lijkt terughoudend te zijn tegenover verdere soevereiniteitsoverdracht en gemeenschappelijke schulden binnen de Europese Unie. De partij staat voor een Europa dat ruimte biedt aan nationale industrieën en productie, en waar import uit landen die niet voldoen aan hoge standaarden wordt tegengegaan. Over de Europese Green Deal initiatieven wordt in deze bronnen echter geen specifieke informatie gegeven.
	Deze politieke partij is voorstander van ambitieuze klimaatdoelstellingen en maatregelen binnen de Europese Unie. Zij streven naar een klimaatneutraal Europa in 2040 en een klimaatpositief Europa in 2050. De partij wil de CO ₂ -uitstoot in hoog tempo reduceren en pleit voor het monitoren en verbeteren van de naleving van klimaatafspraken. Daarnaast willen zij de Europese industrie vergroenen, fossiele subsidies afbouwen, en een verbod op de winning van fossiele brandstoffen in 2045. Ook willen zij investeren in innovatie en duurzame technologieën, en een Europees fonds oprichten om de transitie naar een groenere economie te ondersteunen.
	De partij in kwestie lijkt een positieve visie te hebben op Europese Green Deal initiatieven. Zij benadrukken het belang van een duurzame economie en circulaire economie, waarbij economische groei niet langer mag plaatsvinden ten koste van de natuur, werknemers en gemeenschappen. De partij streeft naar een economie van wederkerigheid, waarbij mensen, gemeenschappen en natuurlijk kapitaal meetellen. Zij geloven dat Europa het startpunt kan zijn van een toekomstbestendig economisch model dat recht doet aan huidige en toekomstige generaties. De partij benadrukt ook het belang van controle op financiële markten in het belang van kleinere ondernemingen, de natuur en de burger. Zij pleiten voor een omslag naar circulariteit, respect voor biodiversiteit en bestrijding van uitbuiting van natuur en mensen. Daarnaast benadrukken zij het belang van hoogwaardige kennis en innovatie in de transitie naar een rechtvaardige en duurzame economische ontwikkeling in heel Europa.
	Deze politieke partij uit de bronnen is kritisch op de Europese Green Deal initiatieven. Ze beschouwen de Europese Green Deal als een overdaad aan regels en dictaten die Nederlandse gezinnen financieel benadelen. Ze benadrukken dat Nederland verantwoordelijk is voor een zeer klein deel van de totale CO ₂ -uitstoot en vinden dat er te veel geld wordt uitgegeven aan klimaatmaatregelen die door Brussel worden opgelegd. Ze pleiten voor beleid op basis van gezond verstand en realisme in plaats van activisme, en willen dat Nederland zelf kan bepalen hoe ze omgaan met klimaatmaatregelen, zonder inmenging van Brussel.
	Deze partij zet zich in voor een duurzame en rechtvaardige economie in Europa. Zij pleiten voor een groene industriepolitiek, waarbij de focus ligt op het verminderen van het gebruik van fossiele brandstoffen, het bouwen aan een circulaire economie en het vergroenen van de maakindustrie. Zij willen dat Europa minder afhankelijk wordt van externe bronnen voor energie en grondstoffen, en streven ernaar om de Europese industrie te verduurzamen. De partij benadrukt het belang van het beschermen van strategische belangen en het versterken van de Europese markt. Ze willen ook dat de Europese Unie controle krijgt over het delven en verwerken van grondstoffen, en dat er meer wordt geïnvesteerd in schone technologieën en energie-infrastructuur. Over het algemeen lijkt deze partij dus positief te staan tegenover Europese Green Deal initiatieven en wil zij actief bijdragen aan een duurzamere economie in Europa.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Deze partij is van mening dat Europese Green Deal initiatieven haalbaar en betaalbaar moeten zijn, met behoud van voedselzekerheid. Ze zijn kritisch op het opleggen van onrealistische doelstellingen van bovenaf en pleiten voor een gelijk speelveld in de voedselproductie, zodat de afhankelijkheid van derde landen niet vergroot wordt. De partij benadrukt ook het belang van een cumulatieve effectenbeoordeling voor alle beleids- en wetgevingsvoorstellen. Daarnaast vinden ze dat de EU een rol kan spelen in het stimuleren van innovaties op het gebied van energiebesparing.
	De VVD steunt de klimaatmaatregelen bij voorkeur in EU-verband, zoals afgesproken in de Green Deal. Ze willen minder overlappende maatregelen die tot meer complexiteit en kosten kunnen leiden. De partij benadrukt de noodzaak van een volledige ombouw van het huidige energiesysteem naar een nieuw energiesysteem zonder uitstoot van broeikasgassen, waar kernenergie onderdeel van uitmaakt. CO ₂ -opslag en -hergebruik spelen ook een belangrijke rol in het behalen van klimaatdoelen. De VVD pleit voor een stabiele en zekere Europese energiemarkt en benadrukt het belang van leveringszekerheid, betaalbaarheid en diversiteit in de energiemix. Verder willen ze de energieproductie binnen de EU zoveel mogelijk onafhankelijk maken en streven naar optimale Europese samenwerking om dit te bereiken. Tot slot benadrukken ze de noodzaak van een effectieve uitwisseling van energie binnen Europa en het belang van het stimuleren van innovatie in de energietransitie.
	Deze partij is kritisch op de Europese Green Deal initiatieven. Ze vinden dat de Green Deal en de 'net-zero' doelen van de Europese Commissie contraproductief en dogmatisch zijn. Ze zijn van mening dat de EU moet stoppen met de huidige Europese Green Deal en rigide 'net-zero' doelen. Ze stellen dat de Green Deal te veel leunt op rigide doelstellingen, gedetailleerde regelgeving en bureaucratie die prijzen onnodig doen stijgen. Deze partij wil een Europees klimaatbeleid dat gebaseerd is op de markt en realistische doelstellingen, in plaats van de huidige Green Deal initiatieven.
	Deze partij is tegen de Europese Green Deal initiatieven, omdat zij van mening zijn dat de Green Deal de nationale economieën sloop, het leven voor boeren onmogelijk maakt en de industrie om zeep helpt. Zij willen stoppen met het aan banden leggen van de vrijheid van het internet en zijn voor nationale soevereiniteit en democratische zelfbeschikking. Deze partij wil dat Nederland zelf kan beslissen over de inrichting van het land en is tegen overbodige regelgeving vanuit de EU.
	Deze partij steunt de Europese Green Deal initiatieven door maatregelen te nemen zoals het ondersteunen van hernieuwbare energie, het uitfasen van steenkool, het bevorderen van een onderling verbonden hogesnelheidstreindienst ter vervanging van luchtvervoer, het oprichten van een Europese krijgsmacht en minister van Buitenlandse Zaken, het opzetten van een Europees FDI-systeem en een gezamenlijke inlichtingendienst, het streven naar een federaal Europa met Europese partijen en regering, het veranderen van de Raad van Europa in een Europese Senaat en het verlagen van de stemgerechtigde leeftijd naar 16 jaar.
	De partij zet in op de Europese Green Deal initiatieven en benadrukt het belang van een groene en eerlijke welzijnseconomie. Ze willen de groene transitie versnellen en streven ernaar dat de EU in 2040 klimaatneutraal is. De partij benadrukt het belang van solidariteit, een rechtvaardige aanpak en het betrekken van mensen met lagere inkomens bij de klimaatmaatregelen. Ze willen onder andere het Sociaal Klimaatfonds uitbreiden, fossiele subsidies afschaffen, energiebesparing bevorderen en de overconsumptie van de vermogende klasse tegengaan. De partij pleit voor een eerlijke transitie met stevige arbeidsrechten en zeggenschap voor werknemers en hun vakbonden.
	De partij is voorstander van samenwerking binnen Europa, maar wil minder regelzucht en meer focus op kerntaken van de EU, zoals grensbewaking en groei en innovatie. Ze willen de zelfredzaamheid van Europa vergroten en zich richten op gemeenschappelijke doelen voor een beter klimaat. De partij benadrukt dat het primaat van de uitvoering van deze doelen niet bij de Europese bureaucratie, maar bij de nationale overheid ligt. Ze willen dat lokale overheden zelf bevoegdheden behouden, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheidszorg en volkshuisvesting. De partij lijkt dus kritisch te staan tegenover te veel Europese regelgeving en wil meer nadruk leggen op nationale autonomie en verantwoordelijkheid.

Stelling: De Europese Unie moet bedrijven beter ondersteunen in het halen van duurzaamheidseisen.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [De Europese Unie moet bedrijven beter ondersteunen in het halen van duurzaamheidseisen](#) en selecteer een partij naar keuze.

Europees migratiebeleid moet instroom beperken en asielzoekers eerlijker verdelen

In december 2023 hebben de EU-lidstaten en het Europees Parlement een akkoord bereikt over een nieuw migratiebeleid: het Asiel- en Migratiepact, dat de asielprocedure moet versnellen en asielzoekers eerlijker moet verdelen over Europa. Doel: het vertrouwen tussen de lidstaten herstellen en asielzoekers duidelijkheid bieden. Het is een belangrijke doorbraak op weg naar een gemeenschappelijk stelsel voor het managen van migratie in de Europese Unie (EU), maar er zijn nog veel kanttekeningen te plaatsen bij de uitvoering van dit nieuwe migratiebeleid.

Wat betekent dit nieuwe beleid voor de EU?

Het Asiel- en Migratiepact omvat vijf concrete voorstellen. Eén van de belangrijkste onderdelen is het zogenoemde zevendaagse screeningsproces. Tijdens deze screening worden vingerafdrukken en foto's genomen en opgeslagen in een gemeenschappelijke databank. Alle lidstaten krijgen toegang tot deze databank om te kunnen controleren of een asielzoeker niet in meerdere EU-lidstaten asiel heeft aangevraagd. En waar lidstaten eerst verplicht waren een asielprocedure te starten, krijgen zij nu een keuze: overnemen of afkopen. Italië en Griekenland vangen bijvoorbeeld veel vluchtelingen op en de druk was daar de afgelopen jaren groot. Het voorstel is op 10 april [aangenomen](#) door het Europees Parlement.

Dit betekent dat alle lidstaten evenredig dienen te zorgen voor het opvangen van vluchtelingen. Willen lidstaten dit niet, dan betalen zij een bedrag van € 20.000 per niet-overgenomen asielzoeker. Op deze manier probeert de EU landen financieel te compenseren indien ze meer dan evenredig asielzoekers opvangen.

Voor zogenoemde 'veiligelanders' wil de EU een versnelde asielprocedure optuigen, die maximaal negen maanden mag duren. Zo kunnen mensen sneller worden teruggestuurd naar hun land van herkomst als dit land volgens de EU veilig is. De veiligelanders met relatief weinig kans op asiel worden vastgezet gedurende de periode dat zij hun proces afwachten.

Nog complicaties genoeg

De wet zou over twee jaar, in 2026, moeten ingaan. Het duurde lang voordat het Europees Parlement en de Raad van Ministers het met elkaar eens waren. Zo eiste het Parlement aanvankelijk verplichte spreiding over de lidstaten, maar dat was absoluut geen optie voor de EU-lidstaten. Uiteindelijk heeft het Parlement op veel punten toegegeven, wat het pact op een aantal onderdelen heeft afgezwakt. Op woensdag 10 april heeft het Europees Parlement het nieuwe migratiepact goedgekeurd. De druk was groot om voor de Europese verkiezingen van juni tot een akkoord te komen. Rechtse nationalistische partijen scoren over het algemeen goed op het onderwerp migratie en een andere zetelverdeling in het Europees Parlement kan gevolgen hebben voor de stemverhoudingen in Brussel en daarmee voor dit politiek zeer gevoelige thema.

Zo is de Europese Volkspartij streng op migratie omdat zij vrezen dat kiezers anders stemmen op extreemrechtse partijen.

Mensenrechtenorganisaties maken zich zorgen. Zij vrezen dat dit nieuwe systeem leidt tot 'onmenselijke situaties'. Zo stelt Amnesty International dat 'wie asiel zoekt in de EU, in elke fase van de asielaanvraag nog meer leed zal meemaken'.¹ Ook politici spreken zich fel uit, specifiek tegen de detentiecentra aan de buitengrenzen, maar geven tegelijkertijd aan dat de huidige situatie onhoudbaar is. Zonder dit pact behouden nationale regeringen de vrijheid te doen wat zij willen, en nu krijgen EU-lidstaten in ieder geval kaders mee. Het principe van 'ieder voor zich' blijkt niet te werken in de EU.

En er kunnen zich meer complicaties voordoen. De landen aan de grenzen van Europa blijven verantwoordelijk voor het regelen van asiel voor het merendeel van de asielzoekers die naar de EU komen, maar hebben onvoldoende capaciteit alle aanvragen in behandeling te nemen. Het Asiel- en Migratiepact lost dat niet op, want mensen blijven waarschijnlijk illegaal doorreizen naar andere landen. Ook ontbreekt een systeem om illegale 'pushbacks' aan de buitengrenzen van de EU te kunnen monitoren.

Impact op Nederland

Voor Nederland kan het Asiel- en Migratiepact leiden tot een afname van het aantal migranten. Eric van der Burg, demissionair staatssecretaris (Asiel en Migratie), is 'buitengewoon blij' met de nieuwe migratieregels waar de EU overeenstemming over heeft bereikt. Hoewel Van der Burg erkent dat deze afspraken niet direct het opvangprobleem in Nederland zullen oplossen, is hij van mening dat ze op lange termijn wel kunnen helpen. Hij benadrukt het belang van het onmiddellijk screenen en categoriseren van immigranten bij de buitengrens in twee groepen: 1) degenen die een grote kans maken op asiel en 2) degenen die minder kans hebben. Van der Burg ziet een kans om de lasten van de opvang gelijkmatiger over de EU te verdelen en zo de druk op landen als Nederland te verlichten.

De Tweede Kamer daarentegen stelt zich sinds de Tweede Kamerverkiezingen van november 2023 kritisch op tegen het nieuwe EU asiel- en migratiebeleid. Een aangenomen motie van NSC, BBB, PVV en VVD typeert de nieuwe, meer eurosceptische wind die ook in Nederland flink aantrekt. De indienende partijen roepen met de motie op tot een opt-out voor Nederland. Dit dient als een soort nooduitgang voor het geval het asiel- en migratiepact niet werkt zoals beoogd. Een opt-out vraagt echter om aanpassing van het Verdrag van Lissabon en kan jaren duren.

Asiel- en migratiebeleid is een van de meest gevoelige onderwerpen in de Nederlandse samenleving en politiek. Het kabinet Rutte-IV is erop gevallen en het was ook één van de belangrijke onderwerpen tijdens de campagne voor de afgelopen Tweede Kamerverkiezingen. En ook tijdens de Europese verkiezingscampagne gaat dit thema ongetwijfeld een belangrijke rol spelen.

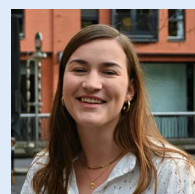
Artikel is geschreven door:

Robert Wester

Managing director Europese Unie

r.wester@berenschot.nl

Sophie den Ouden

Stagiaire Europese Unie

s.denouden@berenschot.nl

¹ Grote toename menselijk leed door migratiepact (amnesty.nl)

Vraag: Wat vinden politieke partijen van het Europese Asiel- en Migratiepact?

Onderstaande antwoorden zijn gegenereerd met AI en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoord op andere vragen op [Wat vinden politieke partijen van het Europese Asiel- en Migratiepact](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	Deze partij is kritisch over het Europese Asiel- en Migratiepact. Ze zijn voorstander van een menswaardige opvang van vluchtelingen, zowel binnen de EU als in de regio van conflictgebieden. Ze wijzen afspraken zoals de Tunesiëdeal en Libiëdeal af en vinden dat Frontex het gebruik van pushbacks en schendingen van mensenrechten moet staken. Ze benadrukken dat de EU haar praktijken moet aanpassen om de grondoorzaken van migratie aan te pakken, zoals het voorkomen van uitbuiting van mens en milieu in de rest van de wereld. Ook pleiten ze voor eerlijke belastingen voor bedrijven en aandeelhouders om te voorkomen dat mensen elders naar werk en inkomen op zoek moeten gaan. Daarnaast vinden ze dat de EU moet strijden tegen oorlog en onderdrukking om wereldwijde vrede en veiligheid te bevorderen.
 Partij voor de Dieren	De Partij voor de Dieren maakt zich zorgen over mensen die moeten vluchten en pleit voor een eerlijk asielbeleid. Ze vinden dat iedereen die naar de EU vlucht recht heeft op een eerlijke behandeling en goede opvang. Ze willen dat vluchtelingen eerlijk verdeeld worden onder EU-landen en dat grondrechten, zoals toegang tot medische zorg, ook gelden voor mensen zonder verblijfsvergunning. De partij streeft ernaar om de oorzaken van gedwongen migratie aan te pakken en pleit voor betere omstandigheden in vluchtelingenkampen. Ze willen dat EU-landen vluchtelingen op zee redden en landen die geweld gebruiken tegen vluchtelingen bestraffen. Ook willen ze klimaatvluchtelingen erkennen als een officiële status en pleiten ze voor menselijke missies in plaats van Europese grensbewaking. De partij is kritisch op het huidige EU-asielbeleid en wil veranderingen doorvoeren om de rechten van iedereen die asiel zoekt te beschermen.
 BBB	Op basis van de verstrekte informatie is het niet mogelijk om een direct antwoord te geven op de stelling over het Europese Asiel- en Migratiepact. De bronnen richten zich voornamelijk op het standpunt van de politieke partij over de Europese Unie in het algemeen, met de nadruk op soevereiniteit, subsidiariteit, en het belang van de Europese Unie voor burgers, boeren en gemeenschappen. Er wordt niet specifiek gesproken over het Europese Asiel- en Migratiepact.
 D66	Deze partij, D66, is van mening dat het huidige Europese asiel- en migratiebeleid veel beter kan en moet. Ze pleiten voor een coherent en humaan Europees asiel- en migratiebeleid, waarbij migratie niet als iets is dat ons overkomt wordt gezien. D66 wil een snelle en zorgvuldige asielprocedure, strenger optreden tegen asielzoekers die geen kans hebben om te blijven, en hoogwaardige arbeidsmigratie. Ze willen ook dat landen die opvang in de regio bieden financiële steun krijgen, en dat er wordt gewerkt aan het aanpakken van de grondoorzaken van migratie. Daarnaast pleiten ze voor een eerlijke verdeling van de opvang van vluchtelingen over alle EU-lidstaten en willen ze de democratische controle op asiel en migratie verhogen. D66 is ook voorstander van het proactief uitvoeren van zoek- en reddingsoperaties op de Middellandse Zee en het tegengaan van de criminalisering van hulpverleners. D66 wil dat Europa alleen afspraken maakt met derde landen over migratie die het VN-Vluchtelingenverdrag hebben ondertekend en waar serieuze waarborgen voor mensenrechten zijn. Tot slot willen ze dat de Europese Unie een Europese humanitaire visumsysteem opzet en actief bijdraagt aan het hervestigen van mensen op de vlucht voor oorlog en geweld.
 ChristenUnie	Deze politieke partij lijkt positief te staan tegenover het Europese Asiel- en Migratiepact, aangezien zij aangeven dat het pact goede aanknopingspunten biedt en dat de uitvoering ervan moet draaien om het creëren van veilige migratieroutes en snelle besluitvorming. Ze benadrukken echter dat het pact in de huidige vorm slechts een deel van de oplossing is en dat het niet moet leiden tot het afschuiven of afkopen van verantwoordelijkheden. De partij wil blijven vasthouden aan de waarden van gerechtigheid en menselijke waardigheid die in het Vluchtelingenverdrag en mensenrechtenverdragen zijn vastgelegd.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Deze partij is tegen het Europese Asiel- en Migratiepact. Ze zijn van mening dat er fors minder immigratie en asiel moet zijn en dat de ongebreidelde asielinstroom naar Nederland moet worden gestopt. Ze pleiten voor een zeer restrictief migratiebeleid en willen zelf bepalen wie er het land binnenkomt. Ze willen nationale soevereiniteit en zeggenschap terug naar de lidstaten halen en zijn tegen de ontwikkeling van de EU tot een geopolitieke superstaat. Deze partij is van mening dat Nederland op de eerste plaats moet komen en dat er minder EU-integratie en meer geld voor de Nederlanders moet zijn.
 CDA	Deze partij staat voor een Europees Asiel- en Migratiepact dat werkt en wil grip krijgen op migratie door strenge screening aan de buitengrenzen, een onderscheid te maken tussen kansrijke en kansarme asielzoekers, en een terugkeerbeleid te organiseren. Ze willen de controle over de grenzen versterken en Frontex, het agentschap voor grens- en kustbewaking, versterken. Daarnaast willen ze opvang in de regio faciliteren en goed beheerde externe afmeerplatforms buiten de EU oprichten. Ze pleiten voor een eerlijke verdeling en solidariteit binnen de EU en het sluiten van terugname-akkoorden met landen van oorsprong. Ook willen ze de screening uitbreiden met medische screening, strenge leeftijdscontrole en gezichtsscans in de Eurodac database. De partij lijkt dus positief te staan tegenover het Europese Asiel- en Migratiepact en wil maatregelen nemen om de controle over migratie te versterken.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Deze partij vindt dat het Europese Asiel- en Migratiepact fors moet worden aangescherpt. Zij willen onder andere een versnelde grensprocedure toepassen bij kansarme asielzoekers, strengere voorwaarden voor gezinshereniging, het naleven van het Dublinsysteem en een betere afstemming op de impact van migratie op de samenleving. Daarnaast pleiten zij voor een vast verdelingsmechanisme bij crisissituaties en het aanpakken van de grondoorzaken van migratie door middel van ontwikkelingssamenwerking en opvang in de eigen regio. Ook willen zij meer middelen vrijmaken voor de bestrijding van mensenhandel en mensensmokkel, en het ontmoedigen van immigratie door middel van informatiecampagnes.
	Deze partij is voorstander van een strenger Europees migratiebeleid en wil de controle over de Europese buitengrenzen versterken. Ze pleiten voor het uitvoeren van registratie en identificatie aan de buitengrenzen van de EU, het snel terugsturen van kansarme asielzoekers, en het verruimen van de mogelijkheden om mensen terug te sturen. Daarnaast willen ze de samenwerking met andere EU-lidstaten versterken om irreguliere migratie terug te dringen en controle te krijgen. Ze zijn ook voorstander van het sluiten van migratiedeals en het moderniseren van het VN-vluchtelingenverdrag. Deze partij lijkt dus over het algemeen positief te staan tegenover maatregelen die de controle over migratie en asiel versterken.
	Deze partij is kritisch over het Europese Asiel- en Migratiepact. Zij geloven dat het pact niet het antwoord is op de asiel- en migratiecrisis waarmee Europa en Nederland te kampen hebben. Zij zijn tegen de verplichte spreiding van asielzoekers en vinden dat de EU een beleid moet opstellen waarbij de grenzen worden gesloten voor illegale immigranten. Zij pleiten voor een EU-migratiebeleid naar Australisch model, met een zeeblokkade in de Middellandse Zee en streng beveiligde grensmuren en hekken. Ook willen zij dat EU-landen vrij zijn om het VN-vluchtelingenverdrag op te zeggen en dat humane opvang van vluchtelingen voor oorlog, geweld en vervolging wordt gedaan in de regio of met partnerlanden. Daarnaast willen zij een nieuwe (verscherpte) Terugkeerrichtlijn mogelijk maken en werk maken van het afschalen van rechtsbescherming van niet-Europese burgers die verblijf willen veiligstellen.
	Deze partij is tegen het Europese Asiel- en Migratiepact. Ze pleiten voor het opzeggen van het Schengen-verdrag, het vasthouden aan het Dublin-systeem, het strafbaar stellen van illegaliteit en het onmiddellijk uitzetten van illegalen. Ze willen aansluiting zoeken bij immigratie-kritische EU-landen en onder geen enkele omstandigheid akkoord gaan met visumvrije toegang voor inwoners van Turkije naar de EU. Deze partij ziet massale immigratie als een groot probleem en wil zelf de controle over de grenzen behouden.
	Deze partij staat voor het creëren van humanitaire corridors om kwetsbare mensen een veilige doorgang te bieden en om het massale verlies van mensenlevens in de Middellandse Zee en de Atlantische Oceaan te voorkomen. Ze willen asielzoekers snel en eerlijk verdelen over de lidstaten en wettelijk regelen dat asielprocedures binnen drie maanden worden afgerond, met ondersteuning voor asielzoekers.
	Deze partij is voorstander van een gemeenschappelijk Europees asielstelsel en pleit voor meer gelijkheid tussen lidstaten als het gaat om de behandeling van en verantwoordelijkheid voor asielzoekers. Zij willen duidelijke afspraken over een evenredige verdeling van vluchtelingen en afspraken over terugkeer met herkomstlanden om een 'race naar de bodem' te voorkomen. Deze partij wil ook dat asielzoekers evenredig over de lidstaten worden gespreid, rekening houdend met de draagkracht van samenlevingen en met de belangen van de asielzoekers. Verder pleiten zij voor een eerlijke, snelle en gelijke asielprocedure, waarbij niemand teruggestuurd wordt naar een onveilig land.
	Deze partij steunt het Europese Asiel- en Migratiepact als een stap in de goede richting, maar vindt dat het nog niet genoeg is. Ze benadrukken dat een effectieve terugkeerregeling nog ontbreekt en pleiten voor een rechtvaardiger en effectiever asielbeleid. Ze willen onder andere versterking van de Europese 'buitenkant', met opvang in de regio waar mensen vandaan komen en een gezamenlijke definitie van 'veilige landen'. Daarnaast streven ze naar Europese verdeel- en richtgetallen voor asielzoekers en willen kansrijke asielzoekers verdelen over EU-lidstaten op basis van bevolkingsaantallen. Als het richtgetal voor migratie overschreden dreigt te worden, willen ze aanvullende maatregelen treffen en in het uiterste geval zelfs kiezen voor een 'opt-out' van het Europese beleid ten aanzien van migratie en asiel. Ze willen ook afspraken maken met veilige derde landen buiten de EU voor het huisvesten van asielaanvragers om het verdienmodel van mensensmokkelaars aan te pakken. Daarnaast pleiten ze voor een harder aanpak van criminele mensensmokkel en -handel en willen een relatie leggen tussen ontwikkelingsbeleid en migratiebeleid, met een focus op landen van oorsprong en transit van irreguliere migratie.

Stelling: EU-lidstaten moeten verplicht worden een evenredig aantal asielzoekers op te nemen om grenslanden te ontlasten.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [EU-lidstaten moeten verplicht worden een evenredig aantal asielzoekers op te nemen om grenslanden te ontlasten](#) en selecteer een partij naar keuze.

Meedoen is meemaken. Burgerparticipatie op de Europese agenda

De verkiezingen voor het Europees Parlement zijn een feestje van de representatieve democratie; uw stem telt! Voor velen is de daaropvolgende banencarrousel ondoorzichtig en deze voelt voor sommigen zelfs als ondemocratisch. Om dit beeld van een ondemocratisch 'Brussel' te doorbreken, is er EU-wetgeving die inspraak en participatie verplicht. Deze wetgeving, die ook doorwerkt in Nederland, staat onder druk.

Kritiek op organisatie burgerparticipatie

Burgerparticipatie staat in Brussel hoog op de agenda. Het Defence of Democracy Package benoemt expliciet het belang van burgerparticipatie om inwoners tijdig en transparant invloed te geven op de beleidsontwikkeling. Als onderdeel van dit pakket publiceerde de Europese Commissie op 12 december 2023 onder meer een 'Aanbeveling over het bevorderen van betrokkenheid en effectieve participatie van burgers en maatschappelijke organisaties bij processen voor de vorming van overheidsbeleid'. Uit een aanbeveling volgen weliswaar geen juridische verplichtingen, maar zo'n oproep aan lidstaten heeft wel enig gewicht. Uit het Verdrag van Aarhus uit 1998, waarin participatie in milieuaangelegenheden vastgelegd is, volgen echter wel juridische verplichtingen. Op basis hiervan organiseerde de EU zelf enkele initiatieven. Openbare petities en consultaties zijn te vinden via het online Have your say-portal. In navolging van de Conference on the Future of Europe heeft de Commissie inmiddels burgerpanels breder in de beleidsontwikkeling geïntegreerd.

Ondanks deze initiatieven is er ook kritiek op de organisatie van burgerparticipatie op Europees niveau. De meest fundamentele bezwaren richten zich op het gebrek aan daadwerkelijke invloed en de teleurstellingen onder deelnemers van initiatieven die zich onvoldoende gehoord voelen.

Daarnaast vindt burgerparticipatie nog versnipperd plaats, zonder overkoepelende gedachte of visie erachter. Deze kritiek weerspiegelt de aanmerkingen op de organisatie van participatie op nationaal niveau in de lidstaten. Nederland is hierop zeker geen uitzondering.

De cruciale vraag in aanloop naar de aankomende verkiezingen voor het Europees Parlement is of voorstanders van burgerinspraak en actieve democratie winnen dan wel degenen die participatiemogelijkheden vooral zien als uitlaadklep voor ongenoegen.

Paradoxe ontwikkeling

Burgerparticipatie vergroot de interactie tussen burger en overheid. Het wordt echter ook steeds meer een instrument voor het kanaliseren van ongenoegen en weerstand. Die ontwikkeling kent een lange voorgeschiedenis. In 2005 stemden de inwoners van Frankrijk en Nederland tijdens referenda tegen de Europese Grondwet. Daarnaast liet het Nederlandse referendum over het associatieverdrag met Oekraïne in 2015 zien hoe grootschalige buitenlandse beïnvloeding participatietrajecten kan beïnvloeden. De grootste schok voor de EU moest toen echter nog komen, toen in 2016 in het Verenigd Koninkrijk een kleine meerderheid voor de Brexit stemde – het begin van een langdurig en pijnlijk uittredingsproces.

Het schaarse gebruik van referenda geeft mogelijk aanleiding tot een tegenstem uit frustratie met het bredere beleid. Zo was ontevredenheid over nationaal Nederlandse beleid een belangrijke motivator voor een tegenstem bij het referendum over de Europese Grondwet. Dit leidt tot een paradoxale ontwikkeling: participatie-instrumenten bedoeld om input op te halen voor aanstaande beleidsaanpassingen, worden kanalen waarlangs weerstand vanuit particuliere belangen wordt georganiseerd. Dat spanningsveld tussen burgerbelang en overheidsbelang wordt soms expliciet bevorderd.

Door participatie te beperken tot directomwonenden, getroffen en belanghebbenden, komt de nadruk te liggen op de (onvermijdelijke) negatieve aspecten van complexe transitie. Deze vorm van participatie is bijvoorbeeld gekozen in de recentelijk in de ijskast geplaatste Natuurherstelwet. Indien alleen omwonenden kunnen inspreken, bestaat het risico dat het algemeen belang ondergesneeuwd raakt of in de schoenen van de overheid wordt geschoven. Zo wordt de ongewenste dynamiek van overheid versus inwoners alsnog gecreëerd. Bij de organisatie van participatie is het dan ook zaak dat onderlinge belangen en standpunten van burgers op een zinvolle manier ter tafel komen en dat duidelijk is wat met alle inbreng wordt gedaan. Een extra uitdaging daarbij blijft situaties te vermijden waarbij facilitators vanuit de overheid in de positie geduwd worden om het algemeen belang te behartigen tegenover particuliere belangen van inwoners. Zodra het ergste ongenoegen is geuit, komt er ruimte voor uitwisseling van standpunten en ontstaat begrip.

Gedeelde rijksbrede positie vereist

Vanuit de EU wordt betrokkenheid van stakeholders en burgers verplicht gesteld. Europese wet- en regelgeving laat vaak behoorlijk wat ruimte voor nationale invulling om tegemoet te kunnen komen aan verschillen tussen lidstaten. De verantwoordelijkheid voor de organisatie van burgerparticipatie ligt dan ook bij de lidstaten. In Nederland is met de introductie van de Omgevingswet en de Wet versterking participatie op decentraal niveau de ruimte voor inspraak geformaliseerd. De manier en vorm waarop Nederland burgerparticipatie oppakt op rijksniveau, dient nog nader uitgewerkt te worden. Een recent voorbeeld van stappen die momenteel gezet worden, zijn die in het kader van het nationaal burgerforum klimaat- en energiebeleid.

Op nationaal niveau worden participatieprocessen onder andere opgestart door ministeries. Het ontbreekt momenteel echter aan een bindend juridisch kader en departementoverstijgende organisatie. Europeesrechtelijke verplichtingen kunnen een rijksbrede visie op en de rijksbrede organisatie van participatie een impuls geven. Hiervoor dient een gedeelde positie ten aanzien van het gebruik van participatie-instrumenten ontwikkeld te worden. Dat vraagt om overeenstemming tussen de verschillende departementen over wat burgerparticipatie is en hoe deze bijdraagt aan betere beleidsvorming. Ook is op rijksniveau een gedeelde kennisbasis en infrastructuur noodzakelijk met in ieder geval de expertise in het organiseren van initiatieven, eventueel aangevuld door trainingen of andere vormen van centrale ondersteuning.

Het beter inbedden en regelmatig organiseren van burgerparticipatie in de beleidsontwikkelingscyclus kan een vliegwielerwerking hebben. Toch zal Nederland nog wel een been bij moeten trekken om te kunnen voldoen aan Europese verplichtingen en aanbevelingen. Of participatie een rol heeft in succesvolle beleidsvorming of juist belemmerend werkt, zal nog moeten blijken. De strijd om de ziel ervan is in elk geval in volle gang en staat ook 6 juni mede op het spel.

Artikel is geschreven door:

Loek Luiten

Consultant

l.luiten@berenschot.nl

Vraag: Wat is de visie van politieke partijen op participatieve democratie?

Onderstaande antwoorden zijn gegenereerd met AI en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoord op andere vragen op [Wat is de visie van politieke partijen op participatieve democratie](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Deze partij lijkt voorstander te zijn van meer participatieve democratie binnen de EU. Zij pleiten voor meer zeggenschap van de werkende klasse en een democratischer gehalte van de EU. Ook willen zij meer transparantie in de besluitvorming en lobbyactiviteiten binnen de EU. Daarnaast benadrukken zij het belang van de stem van de burgers en roepen zij op om te stemmen voor een EU waarin mensen, dieren en het milieu voorop staan.
 Partij voor de Dieren	Deze politieke partij is voorstander van een participatieve democratie waarbij burgers meer inspraak en invloed hebben op beslissingen in de Europese Unie. Zij willen dat burgers actief kunnen deelnemen aan het besluitvormingsproces, bijvoorbeeld door middel van het Europees burgerinitiatief en burgerraden. De partij benadrukt het belang van transparantie, democratie en het betrekken van burgers bij besluitvorming. Ze willen dat de EU meer luistert naar de stem van burgers en maatschappelijke organisaties en minder naar de belangen van grote bedrijven. Daarnaast pleiten ze voor strengere regels om de onafhankelijkheid van EU-commissarissen en leden van het Europees Parlement te waarborgen en de invloed van de fossiele industrie te beperken.
	Deze politieke partij lijkt voorstander te zijn van participatieve democratie, waarbij zij pleiten voor een Europa waarin de gang van zaken in Brussel democratischer, transparanter en tastbaarder wordt gemaakt. Zij stellen zichzelf als doel om dag na dag in de Europese besluitvorming het perspectief van de boer en burger in te brengen en pleiten voor hervormingen waardoor Europa weer gaat werken voor Europeanen en recht doet aan haar kernwaarden. Daarnaast benadrukken zij het belang van subsidiariteit, waarbij hogere overheden niets moeten doen wat door lagere overheden afgehandeld kan worden. Dit suggereert dat zij geloven in het betrekken van lagere overheden en burgers bij besluitvorming en het decentraliseren van macht.
	Deze politieke partij is voorstander van participatieve democratie en wil burgers meer betrekken bij Europese besluitvorming. Ze pleiten voor meer directe inspraak van burgers, zoals via burgerberaden en -panels, en voor een Europees bindend correctief referendum geïnitieerd door Europese burgers. Daarnaast willen ze de rol van nationale parlementen versterken door betere samenwerking tussen parlementen in de Europese Unie en door de termijn voor subsidiariteitstoetsen te verlengen. Ook benadrukken ze het belang van transparantie en integriteit in de Europese democratie, met strengere lobbyregels, een onafhankelijke ethische autoriteit en beperking van informele onderhandelingen.
 ChristenUnie	Deze politieke partij heeft een positieve visie op participatieve democratie. Zij willen de mogelijkheid tot burgerinitiatieven vergroten, zodat burgers meer invloed kunnen uitoefenen op de besluitvorming binnen de Europese Unie. Daarnaast pleiten zij voor meer transparantie binnen de EU, zodat Europese besluiten beter geaccepteerd worden en burgers meer inzicht hebben in het besluitvormingsproces. Ook willen zij dat Europarlementariërs zich kunnen laten vervangen tijdens verlofperiodes, zodat de zetel niet vacant blijft. Dit alles wijst erop dat deze partij de participatie van burgers en transparantie in de besluitvorming binnen de EU belangrijk vindt.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Op basis van deze bronnen lijkt de politieke partij, de Partij voor de Vrijheid, geen specifieke visie te hebben op participatieve democratie. De focus ligt voornamelijk op het behoud van nationale soevereiniteit, het beperken van immigratie en asiel, en het tegengaan van verdere integratie en machtsoverdracht naar de Europese Unie. De partij lijkt vooral te willen opkomen voor de belangen van Nederland en haar eigen identiteit, zonder specifiek in te gaan op participatieve democratie als onderwerp.
	Deze partij lijkt participatieve democratie niet expliciet te noemen in de verstrekte informatie. Echter, zij benadrukken wel het belang van samenwerking, zowel binnen Europa als tussen regio's, en het betrekken van nationale parlementen en het Europees Parlement bij besluitvormingsprocessen. Zij pleiten voor meer maatwerk en samenwerking in kopgroepen, en benadrukken het belang van democratische principes en mensenrechten bij toetreding tot de Europese Unie. Dit zou kunnen impliceren dat zij waarde hechten aan het betrekken van verschillende partijen en stakeholders bij besluitvorming en het streven naar een democratische en rechtvaardige samenleving.
	Deze politieke partij staat voor een EU die resultaat levert en slagkracht heeft, maar tegelijkertijd de soevereiniteit van de lidstaten respecteert. Zij vinden dat het bestuur zo dicht mogelijk bij de burger moet blijven en zijn voor subsidiariteit, proportionaliteit en effectiviteit. De partij wil dat de EU zich concentreert op haar kerntaken en niet uitgroeit tot een superstaat. Zij zijn tegen een Europese integratie of eenwording als doelstelling van de EU. De partij pleit voor het teruggeven van bevoegdheden aan de lidstaten en voor een opt-out regeling voor lidstaten bij nieuwe bevoegdheidsoverdrachten aan de EU. Ze vinden dat het Europees Parlement een ondersteunende en controlerende rol moet hebben, maar geen initiatiefrecht moet krijgen en geen transnationale kieslijsten moet hanteren. De partij is voor het sluiten van een van de twee vergaderlocaties van het Europees Parlement en wil dat het Parlement meer tegenwicht biedt aan de Europese Commissie en toeziet op correcte uitvoering van wetgeving en besteding van de EU-begroting. De partij is ook voor het vergroten van transparantie en integriteit binnen het Europees Parlement.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Op basis van de bronnen lijkt de VVD voorstander te zijn van een meer participatieve democratie binnen de Europese Unie. Ze pleiten voor een betere samenwerking tussen lidstaten en een nauwere betrokkenheid van nationale parlementen bij Europese besluitvorming. De VVD benadrukt het belang van het subsidiariteitsbeginsel en de rol van nationale parlementen bij het controleren en beoordelen van Europese wetgeving. Ze willen dat nationale parlementariërs meer invloed hebben en de mogelijkheid hebben om in te grijpen als de bemoeienis van Brussel te ver gaat, door bijvoorbeeld een 'gele kaart' of 'oranje kaart' te trekken. Daarnaast lijkt de VVD te pleiten voor een efficiënter wetgevingsproces en een betere handhaving van bestaande wetgeving. Over het algemeen lijkt de VVD een positieve houding te hebben ten opzichte van een meer participatieve vorm van democratie binnen de Europese Unie.
	Op basis van de verstrekte bronnen kan worden geconcludeerd dat de politieke partij die wordt vertegenwoordigd in deze verklaringen voorstander is van een Europese Unie die samenwerkt als economische gemeenschap, waarbij lidstaten hun soevereiniteit behouden. De partij benadrukt het belang van economische groei, welvaart en banen, en pleit voor een EU die zich zoveel mogelijk terugtrekt uit het leven van mensen en een dienende rol naar de lidstaten aanneemt. Daarnaast staat de partij voor het beschermen van fundamentele Europese waarden van vrijheid en vrijhandel. De partij lijkt echter niet expliciet in te gaan op participatieve democratie in de context van de Europese Unie.
	Deze politieke partij, Forum voor Democratie, lijkt voorstander te zijn van participatieve democratie. Zij pleiten voor nationale soevereiniteit, nationale democratie en referenda over belangrijke kwesties zoals de euro, open grenzen en het lidmaatschap van de EU. Ze willen dat Nederlanders goed geïnformeerd worden over beslissingen die in Brussel genomen worden en zelf kunnen beslissen over de inrichting van het land. Daarnaast willen ze blokkerende minderheden vormen tegen EU-beleid dat "Meer EU" bepleit en effectieve coalities en allianties sluiten om Brusselse bemoeizucht te stoppen. Deze standpunten suggereren dat Forum voor Democratie waarde hecht aan de betrokkenheid en inspraak van de burgers in het politieke proces.
	Deze partij lijkt een sterke voorstander te zijn van participatieve democratie. Zij stellen voor om de stemgerechtigde leeftijd te verlagen naar 16 jaar, burgers toe te staan wetten voor te stellen via petitie en het Europees Parlement de bevoegdheid te geven om wetten voor te stellen. Daarnaast pleiten zij voor een federale Europese regering onder leiding van een Europese premier, wat zou kunnen bijdragen aan een meer democratische en participatieve besluitvorming op Europees niveau. De partij lijkt te geloven dat een waardengedreven, pan-Europese democratie de toekomst is.
	De partij is voorstander van het versterken van de democratie in de Europese Unie. Ze willen dat de Europese instituties toegankelijker en transparanter worden, en dat het Europees Parlement meer bevoegdheden krijgt, zoals initiatiefrecht en de mogelijkheid om individuele Eurocommissarissen weg te sturen. Ze willen ook dat lidstaten op meer onderwerpen besluiten kunnen nemen op basis van een gekwalificeerde meerderheid in plaats van unanimititeit. Daarnaast benadrukken ze het belang van onafhankelijke rechtspraak, de rechten van minderheden en persvrijheid als cruciale pijlers van de democratie die beschermd moeten worden.
	Deze politieke partij lijkt een positieve visie te hebben op participatieve democratie. Zo pleiten zij voor een versterking van de Nederlandse democratische legitimiteit onder Europese wetgeving, waarbij zij tegen een sluipende uitholling van nationale soevereiniteit zijn. Daarnaast benadrukken zij het belang van transparantie in de Europese besluitvorming en het betrekken van nationale parlementen bij Europese wetgeving. Ook pleiten zij voor een actievere rol van de Tweede Kamer bij EU-initiatieven en het toetsen van EU-beleid op subsidiariteit, proportionaliteit en effecten voor bestaanszekerheid. Dit wijst erop dat zij waarde hechten aan de participatie en betrokkenheid van burgers en nationale instellingen in het Europese besluitvormingsproces.

Stelling: De Europese Unie zou burgers meer manieren moeten bieden om invloed uit te oefenen.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [De Europese Unie zou burgers meer manieren moeten bieden om invloed uit te oefenen](#) en selecteer een partij naar keuze.

Grensoverschrijdende duurzame mobiliteit: SUMP's

Toenemende verkeersbewegingen vergroten de druk op het mobiliteitssysteem, waarbij met name diesel- en benzinevoertuigen zorgen voor een slechte luchtkwaliteit. Overheden – van gemeenten tot de Europese Unie (EU) – spannen zich daarom in om mobiliteit te verduurzamen. De EU heeft hiervoor een instrument ontwikkeld: de Sustainable Urban Mobility Plans ofwel SUMP's. Aangezien het hebben van een SUMP toegang verschaft tot subsidies uit het Connecting Europe Facility (CEF), biedt het opstellen van zo'n SUMP een kans om lokale verduurzamingsplannen te realiseren. In dit artikel schetsen wij hoe de EU, nationale en lokale overheden elkaar tegenkomen op het thema duurzame mobiliteit, hoe ze elkaar versterken kunnen en welke impact dit heeft op Nederland.

Nationaal, regionaal én lokaal

De transitie naar duurzame mobiliteit is een aandachtspunt van de EU en een veelbesproken onderwerp in Nederland. Uit een recent rapport¹ van de ngo Transport & Environment blijkt dat de emissies van de mobiliteitssector sinds 1990 flink zijn gestegen. Terwijl de uitstoot van bijvoorbeeld landbouw met 24% is gedaald, is die van de mobiliteitssector met 26% toegenomen. In Nederland is die groei 'slechts' 16%, maar ook hier is de mobiliteitssector een grote uitstoter van broeikasgassen. Auto's en vrachtwagens zijn met een aandeel van 44% de grootste boosdoener en verantwoordelijk voor het feit dat de sector nog steeds niet onder het niveau van 1990 komt.

Verschillende overheidslagen werken daarom aan (duurzame) mobiliteitsplannen. Nederland kent provinciale verkeers- en vervoersplannen (PVVP's), gemeentelijke verkeers- en vervoersplannen (GVVP's) en regionale mobiliteitsprogramma's (RMP's). Deze plannen worden aangevuld door Europese plannen, de zogenaamde SUMP's.

Een SUMP is een stedelijk integraal duurzaam mobiliteitsplan dat vanuit de 'regio' wordt opgesteld en als doel heeft Europese steden versneld te verbinden.² De EU verplicht elke Europese stad op het trans-Europese vervoersnetwerk (TEN-T) om voor eind 2025 een SUMP in te dienen. Het TEN-T verbindt de hele Europese Unie – personen en goederen – met elkaar: over de weg, het spoor, het water en door de lucht. De koppeling van 'urban nodes' (stedelijke knooppunten) is hierbij het hoofddoel. In Nederland gaat het om 24 van dergelijke knooppunten.³ De EU buigt zich hierdoor dus niet alleen over de verduurzaming van mobiliteit op nationaal niveau, maar ook over verduurzaming op regionaal en lokaal niveau.

1 Transport & Environment (2024). *State of European Transport*.

2 De oorsprong voor SUMP's ligt in de *richtlijn ter bevordering van TEN-T*.

3 CROW. *Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP), de mobiliteitstransitie en SUMP*

Voorwaarden SUMP

Bij het opstellen en indienen van een SUMP is in ieder geval een goede aansluiting vereist met het TEN-T-netwerk. Het plan moet naast een langetermijnvisie ook een implementatieplan op korte termijn bevatten. Een SUMP dient dus goed aan te sluiten op actualiteiten binnen de regio en gekoppeld te worden aan relevante ruimtelijke-ordeningsvraagstukken of -projecten binnen het gebied. Dit vergt een multimodale en participatieve aanpak waarin burgers en bedrijven actief betrokken worden.

Om de voortgang van een SUMP te kunnen waarborgen, moeten gemeenten hun effecten en maatregelen monitoren. Waar nodig kan de nationale overheid daarbij helpen, de EU ziet het Rijk immers als eindverantwoordelijke. Dit alles staat ook in een twaalfstappenplan ontwikkeld door de EU, waaraan steden inspiratie kunnen ontleenen.⁴ Dankzij de eis voor monitoring is in één oogopslag zichtbaar hoe de hele EU ervoor staat op het gebied van duurzame stedelijke mobiliteit. De eis voor burgerparticipatie zorgt voor draagvlak bij de bevolking voor de maatregelen en de uitvoering ervan.

Regio's worden gestimuleerd een SUMP op te stellen, omdat vanaf 2026 SUMP's een voorwaarde zijn om geld te kunnen ontvangen vanuit het CEF.⁵ Het CEF is een fonds voor werkzaamheden in het kader van TEN-T; van de bouw van infrastructuur tot aanbesteding van elektrische bussen. Tussen 2021 en 2027 bedraagt het CEF-budget voor de hele EU € 25,8 miljard. Nederland kan gebruik maken van deze subsidie om de Lelylijn (zie ook p9. van het Hoofdlijnenakkoord PVV, VVD, BBB, NSC van 15 mei 2024) aan te leggen. Deze investering bevordert het internationaal spoorvervoer.

⁴ Rupperecht Consult (editor) (2020). *Decision makers summary for Developing and Implementing a Sustainable Urban Mobility Plan*, p.6.
⁵ Europa Decentraal (2023). *Duurzaam Stedelijk Mobiliteitsplan (SUMP)*.

Impact op Nederland

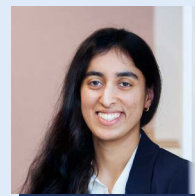
Nederland is met het Klimaatakkoord onderverdeeld in 21 regio's die een RMP opstellen. Hierin beschrijven betrokken partijen in de regio welke verduurzamingsmaatregelen zij reeds uitvoeren en formuleren zij nieuwe maatregelen die bijdragen aan de verduurzaming van mobiliteit en de leefbaarheid, bereikbaarheid en gezondheid van gebieden.⁶

Volgens het CROW komt het doel van de SUMP's en RMP's grotendeels overeen, maar in de uitwerking zitten er enkele verschillen.⁷ Zo corresponderen de stedelijke knooppunten van de SUMP's niet helemaal met de RMP's en bevatten de SUMP's een aantal extra eisen ten opzichte van de RMP's. Een belangrijke verplichting is bijvoorbeeld het monitoren van knooppunten. De verplichting tot het schrijven van een SUMP betekent extra administratieve handelingen voor gemeenten en provincies. Het is belangrijk dat gemeenten en provincies dit tijdig zien aankomen, zodat zij hier voldoende capaciteit voor vrijmaken. Daarnaast kan het verstandig zijn om aan de EU kenbaar te maken dat een RMP (grotendeels) als SUMP kan dienen of in het daarvoor ontwikkelde format te gieten is. Dit bespaart tijd en middelen.

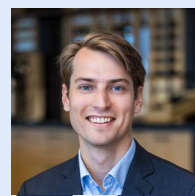
Uiteindelijk hebben Nederlandse en Europese bestuurders eenzelfde doel: een transitie om mobiliteit duurzamer, efficiënter en betaalbaarder te maken, waarbij de reiziger op één staat. Toch lijkt dit doel in het huidige systeem, met veel verschillende en overlappende plannen, uit het oog te raken. De EU en lokale overheden zijn in principe goed toegerust om van elkaar te profiteren. Burgers zien uiteindelijk vooral wat er bij hen in de buurt gebeurt, iets wat lokale overheden bewerkstelligen. De EU heeft de middelen om lokale overheden daarbij te helpen. De vraag is nu: gaan de Europese verkiezingen helpen om dat te verbeteren?

⁶ VNG & IPO (2019). *Regionale Mobiliteitsprogramma's – Handreiking*.
⁷ CROW. *Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP), de mobiliteitstransitie en SUMP*.

Artikel is geschreven door:

Zebaish Masood
 Consultant duurzame mobiliteit
 z.masood@berenschot.nl

Max de With
 Consultant duurzame mobiliteit
 m.dewith@berenschot.nl

Vraag: Wat is de visie van politieke partijen op de toekomst van mobiliteit binnen de Europese Unie?

Onderstaande antwoorden zijn gegenereerd met AI en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoord op andere vragen op **Wat is de visie van politieke partijen op de toekomst van mobiliteit binnen de Europese Unie?** en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	De partij is van mening dat de huidige mobiliteit binnen de Europese Unie problemen met zich meebrengt, zoals hogere kosten, verslechtering van de kwaliteit van het openbaar vervoer en negatieve gevolgen voor werknemers en publieke diensten. Zij pleiten voor het reguleren van het vrije verkeer waar nodig, het herzien van het Verdrag van Maastricht en het opnieuw in handen nemen van de bevoegdheid om vervoersbedrijven op te richten. Daarnaast stellen zij maatregelen voor zoals het invoeren van heffingen op kerosine en stookolie, strengere emissienormen voor de auto-industrie en scheepvaart, en het uitbreiden van het aantal treinverbindingen in Europa. Zij willen investeren in een Europees breed netwerk van hogesnelheidstreinen en het openbaar vervoer financieel aantrekkelijker maken dan het vliegtuig of de auto.
 Partij voor de Dieren	De partij pleit voor duurzaam vervoer binnen de Europese Unie, met een focus op het verminderen van het gebruik van auto's en vliegverkeer. Ze willen meer investeren in fietspaden en voetpaden, en het openbaar vervoer per trein en bus uitbreiden en betaalbaarder maken. Daarnaast streven ze ernaar om tegen 2030 alleen nog duurzame auto's, zoals elektrische auto's, te hebben en willen ze de uitstoot van auto's verminderen. Ook willen ze de luchtvaart laten krimpen en strengere regels invoeren voor de scheepvaart om de schadelijke uitstoot te verminderen. De partij zet zich in voor een toekomst van mobiliteit binnen de EU die duurzaam, veilig en bereikbaar is voor iedereen.
 BBB	De partij is van mening dat de Europese Unie zich terughoudend moet opstellen op gebieden die niet expliciet bij de verantwoordelijkheden van de EU horen, zoals mobiliteit. Zij vinden dat de EU vooral een Unie moet blijven van volken en regio's en dat schaalvergroting en globalisering niet altijd welvaart brengen voor hardwerkende mensen en het platteland. De partij benadrukt dat Europa ruimte moet bieden voor nationale industrieën en Nederlandse productie, en dat goedkope import uit landen die niet voldoen aan hoge standaarden voor milieu, dierenwelzijn en werknemers moet worden tegengegaan. Daarnaast pleiten zij voor een Europa waar de realiteit van dorpen, plattelandsgemeenten en wijken centraal staat. Dit impliceert dat de partij mogelijk meer nadruk legt op lokale en regionale mobiliteit in plaats van op grootschalige Europese mobiliteitsprojecten.
 D66	Deze partij is van mening dat de toekomst van mobiliteit binnen de Europese Unie duurzaam en goed georganiseerd moet zijn. Ze willen investeren in duurzame vervoersopties, zoals goede internationale treinverbindingen en het vervoer van goederen zero emissie maken. Daarnaast pleiten ze voor een Europese Spoorautoriteit die zorgt voor een Europese dienstregeling, treinreizen naar populaire vakantiebestemmingen en aantrekkelijke nachttreinen met lagere kosten. Ze willen ook de ontwikkeling van de hyperloop stimuleren en investeren in het internationale spoor. Verder willen ze investeren in de capaciteit van het Europese spoornet, eerlijke toegang voor vervoerders op het spoor en het vergroten van de elektrificatie van het goederenvervoer per spoor. Ook richten ze zich op het verbeteren van internationale vaarverbindingen en het verduurzamen van de binnenvaart. Tot slot willen ze dat Europa in 2035 alleen nog maar emissievrije voertuigen verkoopt en investeren in laadinfrastructuur voor elektrische vrachtwagens en scheepvaart, evenals waterstof bij het zware wegvervoer en in de binnenvaart.
 ChristenUnie	Deze partij streeft naar een klimaatneutrale mobiliteit binnen de Europese Unie. Zij willen dat duurzaam reizen het aantrekkelijkst wordt gemaakt, met goed openbaar vervoer en vrachtvervoer dat zoveel mogelijk over water of spoor plaatsvindt. Daarnaast willen zij vanaf 2035 geen nieuwe benzine- of dieselauto's meer verkopen en stimuleren zij de productie van groene waterstof voor vrachtvervoer. Ook pleiten zij voor makkelijk toegankelijke laadpalen en een betaalinfrastructuur voor laadpassen binnen de EU. De partij benadrukt het belang van een sterke, veilige en groene Europese transportsector.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Deze partij lijkt kritisch te zijn over de huidige ontwikkelingen binnen de Europese Unie, met name op het gebied van mobiliteit. Ze benadrukken dat de EU zich snel ontwikkelt tot een geopolitieke superstaat waarin geen plaats is voor nationale verscheidenheid en identiteit. Ze willen nationale soevereiniteit en zeggenschap terughalen naar de lidstaten en de macht van Brussel aan banden leggen. Ook willen ze een opt-out op immigratie en asiel en de regels aanpassen en versoepelen op het gebied van klimaat en stikstof. Over mobiliteit wordt niet specifiek gesproken, maar gezien de kritiek op de Europese Unie en de wens om meer zeggenschap te hebben over nationale beleidsgebieden, kan worden aangenomen dat deze partij waarschijnlijk ook kritisch staat tegenover mogelijke Europese regelgeving op het gebied van mobiliteit.
 CDA	Deze partij benadrukt het belang van een goed functionerend mobiliteitsnetwerk binnen de Europese Unie. Zij pleiten voor investeringen in zowel grote als kleine railverbindingen, het stimuleren van internationaal treinverkeer, het bevorderen van milieuvriendelijke vervoersmiddelen zoals elektrische auto's en duurzame brandstoffen voor vliegtuigen, en het verbeteren van de infrastructuur voor goederenvervoer over weg, water en spoor. Daarnaast willen zij de Europese mobiliteit efficiënter maken door het invoeren van een elektronisch herkenningssysteem voor tolheffing en het realiseren van een gemeenschappelijk Europees luchtruim. In het algemeen streven zij naar een duurzamer en beter bereikbaar Europa door middel van een goed doordacht mobiliteitsbeleid.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SGP	Deze partij is van mening dat verkeersveiligheid op zowel Europees als nationaal niveau blijvend aandacht verdient. Ze willen dat veiligheidseisen voor auto's en vrachtwagens worden aangescherpt en pleiten voor maatregelen zoals intelligente snelheidsassistentie, waarschuwingssystemen en noodremssystemen om het verkeer veiliger te maken. Daarnaast vinden ze het belangrijk dat de sociale wetgeving voor wegvervoer in alle lidstaten op dezelfde manier wordt gehandhaafd en dat er meer beveiligde parkeerplaatsen voor vrachtwagenchauffeurs komen. Ze willen ook vervoer via water en per spoor stimuleren om het vliegverkeer en vrachtverkeer over de weg te verminderen. Over het algemeen zetten ze zich in voor veilig, betrouwbaar, duurzaam en betaalbaar vervoer binnen de Europese Unie.
 VVD	Deze politieke partij is van mening dat de toekomst van mobiliteit binnen de Europese Unie van groot belang is. Zij benadrukken het belang van duurzame mobiliteit en het verminderen van de impact op het milieu. De partij pleit voor Europese maatregelen om de transportsector te verduurzamen en investeringen in schone brandstoffen en infrastructuur. Zij willen dat de EU voorbereid is op de ontwikkeling van 'slimme steden' en innovatie in de transportsector stimuleert. Daarnaast benadrukken zij het belang van investeringen in internationaal vervoer per trein en het verbeteren van het spoornetwerk. Ook willen zij trots blijven op de luchtvaart en investeren in vergroening van de sector. De partij zet in op een Europees luchtruim en het verplaatsen van vracht van de weg naar het spoor en de binnenvaart. Het verduurzamen van de binnenvaart en investeringen in clean energy hubs zijn ook belangrijke punten voor de partij. Tot slot, benadrukken zij het belang van het uitrollen van toekomstbestendige laadinfrastructuur voor duurzaam wegtransport.
 JA ²¹	De partij JA21 benadrukt het belang van een Europees klimaatbeleid gebaseerd op de markt en realistische doelstellingen. Ze zijn kritisch over de huidige Europese Green Deal en rigide 'net-zero' doelen. Daarnaast willen ze het verbod op de verkoop van auto's met verbrandingsmotor vanaf 2035 terugdraaien. Ze pleiten voor een focus op klimaatadaptatie met investeringen bij de lidstaten en een betrouwbaar, betaalbaar en duurzaam energieaanbod, inclusief kernenergie en aardgas. De partij wil ook handelsbeleid dat gericht is op het verhogen van de globale levensstandaard. In het verkiezingsprogramma wordt echter niet specifiek gesproken over duurzame mobiliteit binnen de Europese Unie.
 Forum voor Democratie	De partij is kritisch over de duurzaamheidsdoelstellingen van de Europese Unie, met name gericht op het terugbrengen van CO ₂ -uitstoot. Ze vinden de kosten van de energietransitie in geen verhouding staan tot de mogelijke baten en pleiten ervoor dat Nederland zich terugtrekt uit het Klimaatakkoord. Ze willen investeren in innovatie, zoals onderzoek naar thorium, en tegelijkertijd doorgaan met het gebruik van fossiele brandstoffen, net als de rest van de wereld.
 Volt	Deze partij is voorstander van duurzame mobiliteit binnen de Europese Unie. Ze willen een betaalbare, onderling verbonden hogesnelheidstreindienst opzetten ter vervanging van luchtvervoer binnen Europa. Ook streven ze naar een klimaatneutrale economie en energiesector, en willen ze een groenebanenstrategie ontwikkelen om de bereikbaarheid en infrastructuur te verbeteren. Daarnaast willen ze subsidies voor milieu-onvriendelijke landbouwpraktijken afbouwen en fondsen toekennen aan regeneratieve landbouw. Deze maatregelen zouden bijdragen aan duurzame mobiliteit binnen de EU.
 GROENLINKS PvdA	Deze partij pleit voor een groen en sociaal mobiliteitsbeleid binnen de Europese Unie. Ze willen openbaar vervoer, deelvervoer, fietsen en lopen voorrang geven in het mobiliteitsbeleid en streven naar betaalbaar en toegankelijk openbaar vervoer als een dienst van algemeen belang. Ze willen investeren in een Europees netwerk van snelle personentreinen, nachttreinen en vrachttreinen, en streven naar een Europees treinboekingssysteem. Daarnaast willen ze de uitstoot van de scheepvaart en de luchtvaart aanpakken door onder andere hogere accijnzen en het uitfaseren van uitstootrechten. Ook pleiten ze voor betaalbare elektrische auto's en het verminderen van het aantal SUV's op de weg. De partij streeft naar een eerlijke transitie naar duurzame mobiliteit binnen de Europese Unie.
 NSC	Deze partij zet in op een betaalbaar en toegankelijk Europees hsl-treinnetwerk en wil de verbindingen tussen grote steden in Europa verbeteren om het aandeel korteafstandsvluchten te beperken. Ze willen ook dat langeafstandstreinen goedkoper worden en de rechten van reizigers bij vertraging en uitval van treinen verbeterd worden. Daarnaast pleiten ze voor een uitzondering op het Europees verplicht aanbesteden van openbaar vervoer, zodat de NS belangrijk blijft op het hoofdrailnet en steden de mogelijkheid behouden om het openbaar vervoer aan een eigen OV-bedrijf te gunnen. De partij vindt ook dat de digitale infrastructuur van groot belang is en wil de eigen techindustrie ondersteunen om de afhankelijkheid van techbedrijven buiten de EU te verminderen. Ze benadrukken ook het belang van vitale infrastructuur en voorzieningen die niet in handen mogen komen van foute regimes en grootmachten buiten Europa.

Stelling: De Europese Unie moet meer inzetten op het verbeteren van duurzame mobiliteit in de lidstaten

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [De Europese Unie moet meer inzetten op het verbeteren van duurzame mobiliteit in de lidstaten](#) en selecteer een partij naar keuze.

Boerenprotesten en de dreigende crisis omtrent waterkwaliteit: een Europees dilemma?

De Europese Parlementsverkiezingen van 2024 kunnen weleens de verkiezingen van de Europese boer worden. Door heel Europa is sprake van boerenprotesten.

De beweegredenen zijn divers. Sterker nog, er heerst ook verdeeldheid:

Franse boeren blokkeerden invalswegen waarlangs Spaanse producten werden ingevoerd. Nederlandse boeren protesteren tegen stikstof- en mesteisen. De verbindende factor zijn de zorgen over het voortbestaan van het eigen bedrijf, en wellicht ook de angst voor verandering. In hoeverre hebben deze protesten invloed op het Europese stemgedrag?

Grote transitie noodzakelijk

De geschiedenis leert dat grote transities in de landbouw gepaard gaan met protest. Neem de Europese boerenprotesten van de vroege jaren 70. Toen kwamen de boeren in opstand tegen de verregaande mechanisering en schaalvergroting, voorgesteld door Eurocommissaris Sicco Mansholt, en de bijbehorende wens tot halvering van het aantal boeren in de Europese Economische Gemeenschap. Nu richt het protest zich paradoxaal genoeg juist tegen de schaalverkleining die de verduurzaming van de landbouw vereist. Mansholt, één van de bedenkers van het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, voorzag te laat de fuik waarin boeren geleid werden richting schaalvergroting, industrialisering en tegelijkertijd de toenemende afhankelijkheid van de door de Europese belastingbetaler opgehoeste subsidies.

De Europese bijdragen aan de landbouw beslaan nog altijd 25% van het totale EU-budget. De afhankelijkheid van deze subsidies maakte boerenorganisaties al snel het belang duidelijk van invloed op het besluitvormingsproces: de agrarische lobby is één van de best georganiseerde en politiek meest invloedrijke in Brussel. Deze invloed laat zich deels gelden door de steun van Europarlementariërs van diverse snit. Dat belang is niet verminderd, aangezien de Europese Commissie de afgelopen

jaren met nieuwe wet- en regelgeving kwam op het gebied van natuur, leefomgeving en klimaat om de doelen van de Green Deal, de Biodiversiteitsstrategie 2030 en de Farm to Fork Strategy te realiseren. Hiervoor is een grote transitie van de landbouw noodzakelijk en iets waar de Farm to Fork Strategy actief op aanstuurt. De weerstand tegen deze voorgenomen verandering van de landbouw in Europa is goed georganiseerd en maakt handig gebruik van het sentiment van burgers voor zaken als behoud van de (kleinschalige) boer, het boerenleven en de angst voor afhankelijkheid van voedselimport.

Snelwegen blokkeren is niet alleen voorbehouden aan boeren. Ook Extinction Rebellion (XR) verspert snelwegen door heel Europa. Ook daar heerst een existentiële angst, maar dan inzake het voortbestaan en de leefbaarheid van de aarde. Voor XR gaat de transitie naar een duurzame, circulaire economie veel te langzaam en speelt de landbouwsector daarin een cruciale rol vanwege haar hoge energieverbruik, uitstoot van CO₂, lachgas en methaan, en uitspoeling van nutriënten en pesticiden. Ook natuurorganisaties roepen om een snellere transitie van de landbouw, desnoods afgedwongen via de rechter.

Spanningsveld landbouw-natuur blijft

Het Europees Parlement heeft via de onderhandelings-gesprekken tijdens de wetgevingsprocedure (de zogenaamde dialoog tussen Commissie-Raad-Parlement) invloed op de Brusselse besluitvorming en kan wetsvoorstellen wegstemmen. Veranderingen in de samenstelling van het Parlement kunnen daarmee grote verschuivingen in het Europees beleid veroorzaken. Het lijstje met onlangs door het Parlement afgeschoten en afgezwakte voorstellen met grote impact op de landbouw is lang: harde doelen voor landbouwecosystemen in de Verordening Natuurherstel, de Verordening Gezonde Bodems als onderdeel van de Bodemstrategie, en recentelijk de Verordening inzake het duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Alle zijn gesneuveld onder druk van de landbouwsector, die aangeeft de enorme regeldruk niet meer aan te kunnen.

Wat de boerenprotesten politiek explosief maakt, is dat er rondom de landbouw een zweem van nostalgie en authenticiteit hangt die de praktijk op het land al lang niet meer billijkt. Radicaal- rechtse partijen springen massaal in op dit sentiment en de verwachting is dat ze winst zullen boeken bij de Europese verkiezingen. Daarnaast nemen de centrumrechtse christendemocraten onder druk van boerenprotesten scherper afstand van de constructieve driehoek van sociaaldemocraten, liberalen en christendemocraten die het motorblok van de Europese Unie vormden. De angst om net zoals het CDA in Nederland in Europa gemarginaliseerd te worden door nieuwe politieke partijen zoals BBB en NSC, is enorm.

Als de boerenprotesten hun stempel drukken op de Europese verkiezingen, ontstaat een grote groep Europarlementariërs die fel gekant is tegen verdere maatregelen die de landbouwsector treffen tot de volgende verkiezingen in 2029. Gedurende deze periode – eind 2027 – verstrijkt tevens de deadline om de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) te behalen.

Ook met een veranderde samenstelling van het Europees Parlement zal het spanningsveld tussen landbouw en natuur niet zomaar verdwijnen. Ondanks het afschieten en afzwakken van veel voorstellen uit de Green Deal, zal verandering in de landbouw in de toekomst nog steeds afgedwongen moeten worden, maar dan via de ‘achterdeur’ en niet meer aan de ‘voordeur’. Ofwel: boeren hoeven wellicht niet direct door Europese wet- en regelgeving hun bedrijfsvoering aan te passen, maar nationale overheden zijn wel gehouden aan het verminderen van de methaan- en stikstofuitstoot van de landbouwsector (of worden hieraan gehouden door de rechter).

Dat komt doordat eerdere wet- en regelgeving al van kracht is. De Vogel- en Habitatrichtlijn, waaromtrent de stikstofcrisis speelde, blijft in werking. En als de huidige koers wordt voortgezet, staat de landbouw in de nabije toekomst een tweede politieke/bestuurlijke/transitiecrisis te wachten. In veel landen, voornamelijk die met intensieve tuinbouw en veeteelt, voldoen de waterlichamen namelijk niet aan de afgesproken doelstellingen van de KRW.

Impact op Nederland

Nederland bungelt onderaan het lijstje als het gaat om voldoen aan de KRW-doelen, met name door te hoge concentraties fosfaat en nitraat door uitspoeling van mest en te hoge concentraties gewasbeschermingsmiddelen. De ironie is natuurlijk dat Nederland één van de grootste pleitbezorgers was voor de al in 2000 ingevoerde KRW. Destijds was ons land nog het afvoerputje van Europa. Maar inmiddels hebben buurlanden maatregelen getroffen en is de kwaliteit van het water dat Nederland inspoelt veel beter. Desalniettemin gaan er ook in Duitsland en België stemmen op dat het halen van de KRW-doelen in 2027 niet gaat lukken.

In de meeste landen wordt de vinger op de zere plek gelegd: door het overschot aan mest en overdadig gebruik van pesticiden spoelt na een fikse regenbui het overschot de rivieren, bodem en meren in. Bestuurlijk Nederland lijkt nog niet klaar om deze harde conclusie openlijk uit te dragen na de hevige protesten tijdens de nog altijd niet opgeloste stikstofcrisis. Zonder breed gedragen oplossingen zal het boerenprotest daarmee blijven sluimeren of zelfs geregeld weer oplaaien als maatregelen voor het behalen van de KRW-doelen onvermijdelijk blijken. Na klimaat en stikstof lijkt waterkwaliteit de volgende splijtzwam voor zowel het Europees Parlement als de Nederlandse kabinetsformatie.

Artikel is geschreven door:

Loek Luiten
Consultant

l.luiten@berenschot.nl

Vraag: Wat is de visie van partijen op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water?

Onderstaande antwoorden zijn gegenereerd met AI en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoord op andere vragen op [Wat is de visie van partijen op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	Deze partij vindt dat de controle op goed waterbeheer verbeterd moet worden en dat de normen aangescherpt moeten worden. Ze benadrukken dat landen verplicht zijn om per stroomgebied samen te werken en dat het toezicht en de sancties op naleving van regels met betrekking tot waterbeheer verscherpt moeten worden. Ook vinden ze dat de coördinatie bij droogte of overstromingen verbeterd moet worden ter bescherming van mens, natuur, milieu, scheepvaart en de agrarische sector.
 Partij voor de Dieren	De Partij voor de Dieren vindt dat alle landen in de EU in 2027 de doelen moeten halen die zijn vastgesteld in de Kaderrichtlijn Water. Ze benadrukken dat het belangrijk is dat deze doelen worden gehaald en dat de EU landen moet helpen om de juiste maatregelen te nemen om dit te bereiken. Als een EU-land in 2027 niet voldoet aan de waterdoelen, volgt er een boete. De partij benadrukt ook dat EU-landen elkaar niet mogen tegenwerken bij het behalen van deze doelen, bijvoorbeeld bij waterovergangen over landsgrenzen.
	Op basis van de gegeven bronnen is er geen informatie beschikbaar over de visie van de partij op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water. De focus van de partij ligt voornamelijk op het hervormen van de Europese Unie, het subsidiariteitsbeginsel, het beschermen van nationale industrieën en het versterken van plattelandsregio's. Er wordt geen specifieke informatie gegeven over waterbeleid of de Kaderrichtlijn Water.
	De partij benadrukt het belang van een goede waterkwaliteit en stelt dat de beschikbaarheid van voldoende en schoon zoet water steeds urgenter wordt. Ze pleiten voor hoge gezamenlijke normen voor waterkwaliteit en willen de implementatie van de nieuwe richtlijn voor schoon drinkwater nauwlettend in de gaten houden. De partij lijkt dus voorstander te zijn van strengere regels en maatregelen om de doelen van de Kaderrichtlijn Water te behalen.
 ChristenUnie	De partij vindt het belangrijk om zich maximaal in te spannen om de doelen van de Kaderrichtlijn Water zo snel mogelijk te behalen. Zij zijn voor afspraken binnen stroomgebieden tussen verschillende EU-landen over het vasthouden van water, strengere normen voor het zuiveren van stedelijk afvalwater en het verminderen van verontreiniging als gevolg van hemelwater en overstorten. De partij zet in op gezamenlijke ontwikkeling van normen voor en monitoring van stoffen in het water en wil producenten meer verantwoordelijkheid laten nemen voor de impact op het milieu. Daarnaast zijn zij voor de Europese plannen om de juridische bescherming van de bodem te vergroten met verplichte certificaten voor grondtransacties.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Op basis van de verstrekte informatie kan niet worden vastgesteld wat de visie van deze partij is op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water. De bronnen richten zich voornamelijk op kwesties met betrekking tot de Europese Unie, immigratie, klimaatbeleid en nationale soevereiniteit, en bespreken niet specifiek het waterbeleid of de Kaderrichtlijn Water.
	Deze partij benadrukt het belang van waterkwaliteit en -management en stelt dat water zowel in de Europese Unie als in lidstaten veel hoger op de politieke agenda moet komen. Ze pleiten voor het handhaven van gelijke normen en meetmethoden voor waterkwaliteit en bodem in de hele EU. Daarnaast willen ze meer investeringen in onderzoek en ontwikkeling rond waterkwaliteit en -kwantiteit voor innovatie en schaalbare oplossingen. De partij wil ook dat lidstaten kennis delen en samenwerken op basis van een Europese strategie om beter in te spelen op de gevolgen van klimaatverandering en te anticiperen op droogte en neerslagoverschotten.
	De partij benadrukt dat het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water een zeer moeilijke uitdaging zal zijn voor Nederland, gezien de hoge grondwaterstand en het feit dat vervuild water uit het buitenland ons land binnenstroomt. De partij pleit ervoor dat bij de beoordeling van de doelstellingen rekening wordt gehouden met de vervuiling vanuit het buitenland die Nederland bereikt. Daarnaast wil de partij het 'one out, all out'-principe uit de Kaderrichtlijn Water halen, waarbij het hele waterlichaam onvoldoende scoort als één criterium niet voldoet.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	De partij benadrukt het belang van een schone leefomgeving en het behalen van doelen op het gebied van water, bodem en natuur. Ze pleiten voor een Europees gelijk speelveld en ondersteunen de boeren en tuinders door te investeren in duurzame en efficiënte productiemethoden. De partij streeft naar een circulair voedselsysteem en wil eenduidige doelen en normen voor milieu en voedselveiligheid in heel Europa. Ze benadrukken ook het belang van controle op naleving van deze doelen aan de buitengrens van de EU. Daarnaast willen ze dat de visserij op een verantwoorde manier gebruik kan maken van de zeeën.
	Op basis van de gegeven bronnen is er geen directe informatie beschikbaar over de visie van de betreffende politieke partij op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water. De partij lijkt zich voornamelijk te richten op onderwerpen zoals de Europese Unie, defensie, landbouw- en visserijbeleid, en energiebeleid. Er wordt geen specifieke informatie gegeven over hun standpunt met betrekking tot de Kaderrichtlijn Water.
 Forum voor Democratie	Op basis van deze bronnen is het niet mogelijk om de visie van deze partij op het behalen van de doelen in de Kaderrichtlijn Water te bepalen, aangezien hier geen specifieke informatie over wordt gegeven. De partij lijkt zich voornamelijk te richten op kwesties zoals klimaatverandering, nationale soevereiniteit en democratie, en de rol van de EU in deze kwesties.
	Op basis van TK2023: Deze partij is van mening dat waterkwaliteit van cruciaal belang is voor Nederland. Ze willen investeren in een Deltaplan Waterland en streven naar het behalen van minimale standaarden voor waterkwaliteit. Ze willen een 'stikstofcrisis' voor water voorkomen en schoon water behouden. Daarnaast willen ze investeren in een innovatieecosysteem, strengere vergunningsverplichtingen en meer transparantie rondom lozingen en vergunningen. Het implementeren van het Kievprotocol en het Europese vervuilstoffenregister (E-PRTR) is ook een belangrijk punt voor hen.
	Deze partij zet zich in voor het verbeteren van de waterkwaliteit en het beschermen van de biodiversiteit binnen en buiten Europa. Zij willen strengere regelgeving voor de uitstoot van vervuilende stoffen en het terugdringen van medicijnresten en andere chemische stoffen in water. Daarnaast willen zij dat de Europese grenswaarden voor luchtkwaliteit in overeenstemming zijn met de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie en dat de normen voor de uitstoot van vervuilende stoffen worden aangescherpt.
	De partij is van mening dat de Kaderrichtlijn Water niet tot een juridisch moeras mag leiden vanaf 2027, waardoor veel ontwikkelingen in de buurt van waterlichamen onmogelijk worden. Ze benadrukken dat wanneer op één stof de norm voor waterkwaliteit niet gehaald wordt, het waterlichaam niet geheel als 'verontreinigd' gemerkt moet worden, omdat dit soms sterk verbeterd kan zijn. De partij lijkt dus kritisch te zijn op de mogelijke gevolgen en interpretatie van de Kaderrichtlijn Water.

Stelling: De Europese Unie moet het aantal milieuregels die gericht zijn op transitie van de landbouw verminderen.

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [De Europese Unie moet het aantal milieuregels die gericht zijn op transitie van de landbouw verminderen](#) en selecteer een partij naar keuze.

Waterstof speelt sleutelrol in energietransitie Europa

Gebruik van waterstof is niet nieuw in de Europese Unie: al decennialang wordt waterstof als brandstof en als grondstof gebruikt in verschillende industriële sectoren. Tot op heden is dit vooral fossiele (zogenaamde grijze) waterstof. Waterstof gemaakt uit fossielarme of hernieuwbare processen kan een grote rol spelen in de verduurzaming van veel sectoren. Daarnaast maakt het ons energieonafhankelijker, aangezien deze naast Europa in veel andere landen geproduceerd en naar Europa getransporteerd kan worden.

Huidige rol waterstof in de EU

Op dit moment wordt waterstof al in grote mate ingezet in de EU; de huidige vraag naar waterstof bedraagt 7.440 kt (1.050 PJ) per jaar. Nederland is na Duitsland de grootste gebruiker van waterstof met ongeveer 1.000 kt (140 PJ) per jaar.¹ Waterstof wordt in Europa voornamelijk bij industriële processen ingezet, in het bijzonder in de raffinage- en kunstmestsector.

Waterstof wordt nu voornamelijk opgewekt met behulp van fossiele brandstoffen zoals aardgas of ontstaat bij het kraken van ruwe olie. Wanneer waterstof gemaakt wordt van fossiele brandstoffen en er komt veel CO₂ bij vrij, spreken we van grijze waterstof.

Rol waterstof verandert

Naar verwachting gaat waterstof een grotere rol spelen in het energiesysteem van Europa. Waar deze nu voornamelijk gebruikt wordt in de industrie, is de kans groot dat waterstof in de toekomst in veel meer sectoren ingezet zal worden.

Bijvoorbeeld als:

- grondstof in de industrie. Op dit moment wordt waterstof gebruikt als grondstof in bijvoorbeeld de kunstmestsector. De verwachting is dat nieuwe industrie, zoals e-fuels, ook op grote schaal groene waterstof nodig zullen hebben.
- brandstof in de industrie. De hoge temperaturen die benodigd zijn voor industriële processen, zijn moeilijk te elektrificeren; waterstof kan wel dienen als alternatief.

- brandstof in de transportsector. Op langere afstanden is waterstof naar verwachting efficiënter dan elektrificatie, de huidige netcongestie is ook een driver.
- verwarming in de gebouwde omgeving. Bijvoorbeeld door middel van waterstofketels of bijmenging in het huidige net (mede om de sector op gang te krijgen).
- opslagmedium. Waterstof, een energiedrager die makkelijker kan worden opgeslagen dan elektriciteit, is nodig in een systeem op basis van duurzame opwek.
- transporteerbare energiebron, Waterstof kan op veel verschillende manieren veilig vervoerd worden (buisleiding, schip, vrachtwagen, chemisch).

Groene én blauwe waterstof

In de EU bestaan flinke ambities om waterstof op grote schaal duurzaam op te wekken en te importeren (10Mt productie en 10Mt import). Dit kan op veel verschillende manieren. De meest gangbare zijn waterstofproductie door middel van elektrolyse met behulp van duurzame elektriciteit (groene waterstof) of waterstof uit aardgas waarbij de vrijgekomen CO₂ wordt opgevangen en opgeslagen (blauwe waterstof). Uit een studie van HyXchange blijkt dat in de opstart van de markt een mix van groen, blauw, grijs, import en opslag nodig zal zijn voor balanceren van het net en het kunnen garanderen van continue levering.

Hoewel er op dit moment wereldwijd veel plannen zijn (38Mt), komen concrete projecten volgens de IEA Hydrogen Review 2023 nog maar beperkt van de grond (4% final investment decisions (FIDs), een verdubbeling ten opzichte van 2022). Vanwege verschillende barrières is voor veel projecten nog geen FID genomen.

¹ www.observatory.clean-hydrogen.europa.eu/hydrogen-landscape/end-use/hydrogen-demand

Dit heeft diverse oorzaken: de technologie valt in sommige gevallen duurder uit dan verwacht, en vaak heerst er ook veel onduidelijkheid over de productiekosten van groene waterstof. Zo is er bijvoorbeeld onzekerheid over de vergunningverlening, de nettarieven, de afname, kostprijs van alternatieven (zoals ammoniak) en het vigerend regulerend kader omtrent waterstofcertificaten.

Waterstof kan tevens een rol spelen bij het onafhankelijker maken van onze energievoorziening, maar dat is nog geen uitgemaakte zaak. Waterstof kan de energieafhankelijkheid verkleinen door in te zetten op eigen productie. Studies tonen echter aan dat waterstof in landen buiten Europa (met meer zon- en winduren) waarschijnlijk goedkoper te produceren is dan binnen Europa. Als we waterstof vooral halen van buiten Europa, blijven we afhankelijk van import voor onze energievoorziening. Hierbij past wel de kanttekening dat waterstof in veel verschillende landen geproduceerd kan worden. Inzet op waterstof verkleint dus sowieso de energieafhankelijkheid.

Impact op Nederland

Europees beleid op het gebied van waterstof werkt door in het nationale beleid van lidstaten. De EU stelt bijvoorbeeld de kaders op waaraan de productie van groene waterstof moet voldoen om een geldig certificaat te verkrijgen alsook voor de wijze waarop fysieke waterstof en waterstofcertificaten te verhandelen zijn. Drie andere belangrijke onderwerpen waar in Brussel over besloten wordt, zijn: de EU-taxonomie, de RFNBO-eisen en de subsidiekaders voor productie hier en/of import uit elders. Een korte toelichting:

- De EU-taxonomie voor duurzame activiteiten schrijft voor wanneer een productiemethode duurzaam is. Hiermee bepaalt de EU bijvoorbeeld of blauwe waterstof als duurzaam wordt aangemerkt. Dit heeft een groot effect op de waarde van dit type waterstof en de haalbaarheid van de businesscase.
- In de RED III (Renewable Energy Directive III) is gesteld dat in 2030 42% van de waterstof in de Nederlandse industrie moet bestaan uit RFNBO's (renewable fuels of non-biological origin). Vervolgens moet hier landelijk beleid op gemaakt worden om dit te realiseren. Deze ambitie heeft veel impact op de keuzes die Nederlandse waterstofgebruikers in de industrie maken.
- Initiatieven zoals de European Hydrogen Bank, IPCEI en het H2Global Instrument hebben als doel de eigen productie, import uit derde landen en de waterstofwaardeketen van financiële zekerheden te voorzien.

Europees beleid moet doorvertaald worden naar Nederlands beleid. Dit is complex en gaat veel tijd kosten. Partijen kunnen hierdoor moeilijk inschatten of hun miljoeneninvestering binnen de levensduur van de installatie terugverdiend kan worden. Vraag en aanbod kijken vooral naar elkaar en naar de beleidsmaker, waardoor pas enkele van de vele aangekondigde plannen in Nederland tot een FID zijn gekomen.

Besluitvaardigheid gewenst!

De mogelijkheden voor de inzet van waterstof ter verduurzaming van sectoren en het verkleinen van onze energieafhankelijkheid zijn talrijk. De beschikbaarheid van duurzame waterstof is echter laag en FIDs blijven – ondanks een stijgende lijn – achter bij de Europese ambities. Daarnaast is het laatste woord nog niet gezegd over waar (in welke sector/proces) we waterstof gaan inzetten, hoe we productie en opslag realiseren en op welke wijze we de internationale concurrentiepositie van onze bedrijven waarborgen.

Het Europees Parlement kan deze patstelling doorbreken door te bepalen welke sectoren prioriteit hebben bij het verbruiken van groene en blauwe waterstof, door sectorale targets te stellen en door het CBAM-mechanisme. Daarnaast moeten de Europese Commissie en het Europees Parlement zich inzetten om de eerdergenoemde barrières voor het nemen van een FID van aangekondigde waterstofprojecten weg te nemen, zodat waterstof de door experts voorziene bijdrage kan leveren aan de energietransitie.

Artikel is geschreven door:

Joachim Schellekens
Managing consultant
Europa en energietransitie
j.schellekens@berenschot.nl

Thijs Verboon
Consultant energietransitie
t.verboon@berenschot.nl

Vraag: Welke rol speelt waterstof in de transitie van het energiesysteem?

Onderstaande antwoorden zijn AI gegenereerd en waar nodig ingekort. Klik voor het volledige antwoord en/of antwoordt op andere vragen op de volgende link [Welke rol speelt waterstof in de transitie van het energiesysteem?](#) en selecteer een partij naar keuze.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
 SP	De partij heeft geen specifieke standpunten over waterstof als onderdeel van de transitie van het energiesysteem in de verstrekte bronnen. De partij focust voornamelijk op het aanpakken van klimaatverandering, het verbeteren van het openbaar vervoer en het bevorderen van duurzame landbouwpraktijken.
 Partij voor de Dieren	De partij geeft aan dat groene waterstof een mogelijke oplossing kan zijn voor de transitie naar duurzame energie, maar alleen als het op een duurzame manier wordt opgewekt, dus niet met kernenergie of fossiele brandstoffen. Daarnaast wordt er vermeld dat groene waterstof een alternatief kan zijn voor energieopslag. Er wordt echter niet expliciet vermeld dat waterstof een belangrijke rol speelt in de transitie van het energiesysteem.
 BBB	De partij geeft geen specifiek standpunt over waterstof in de transitie van het energiesysteem in de verstrekte bronnen.
 D66	De partij uit de bronnen benadrukt het belang van investeringen in nieuwe vormen van duurzame energie, zoals groene waterstof. Er wordt gesteld dat de ontwikkeling van innovatieve duurzame energiedragers, waaronder groene waterstof, wordt gestimuleerd. Ook wordt opslag van elektriciteit genoemd als een belangrijk aspect, waarbij autobatterijen ook als elektriciteitsopslag kunnen worden benut. Daarnaast wordt vermeld dat de Europese Unie investeert in infrastructuur om duurzame energie uit landen in (Noord-)Afrika te gebruiken en dat er wordt samengewerkt met landen in (Noord-)Afrika voor de opwekking van duurzame energie. Dit geeft aan dat waterstof inderdaad een belangrijke rol speelt in de transitie van het energiesysteem volgens deze partij.
 ChristenUnie	De partij in kwestie ondersteunt het gebruik van groene waterstof als onderdeel van de energietransitie. Er wordt gesteld dat er grote kansen liggen voor groene waterstofhubs en dat het ineens omschakelen naar groene waterstof niet mogelijk is. Daarnaast wordt ook gestimuleerd om innovatie op het gebied van energieopslag en schone vormen van verbranding te bevorderen. Waterstof wordt genoemd als een van de oplossingen voor de warmtetransitie in met name de industrie. De partij ziet dus wel degelijk een belangrijke rol voor waterstof in de transitie van het energiesysteem.
 PARTIJ VOOR DE VRIJHEID	Deze partij lijkt kritisch te staan tegenover de huidige klimaatmaatregelen en regelgeving, zoals de Europese Green Deal en verplichte duurzame energie. Ze benadrukken dat Nederland verantwoordelijk is voor slechts een klein deel van de totale CO ₂ -uitstoot en dat de regelgeving veel geld kost en beperkingen oplegt aan bijvoorbeeld boeren en huishoudens. De partij lijkt te pleiten voor beleid op basis van gezond verstand en realisme, in plaats van klimaatactivisme. Ze benadrukken dat Nederland zelf moet kunnen bepalen hoe ze omgaan met zaken zoals vleesconsumptie, vliegen en auto rijden, in plaats van dat dit door Brussel wordt opgelegd. Er wordt in de bronnen echter geen specifieke uitspraak gedaan over waterstof als onderdeel van de energietransitie.
 CDA	Deze partij lijkt waterstof niet specifiek te noemen als een belangrijke rol in de transitie van het energiesysteem. In de bronnen wordt gesproken over het stimuleren van groene brandstoffen, zoals windenergie, zonne-energie, duurzame biomassa, aardwarmte, waterstof en andere schone brandstoffen. Waterstof wordt genoemd als een van de componenten van de hernieuwbare energiemix, maar er wordt niet specifiek benadrukt dat waterstof een belangrijke rol speelt in de transitie van het energiesysteem.
 SGP	De partij is voorstander van investeringen in duurzame scheepsmotoren die op waterstof draaien in de zeevaartsector. Ze willen dat er voldoende geld beschikbaar komt voor de ontwikkeling van deze motoren. Daarnaast wordt ook vermeld dat waterstof een rol kan spelen in het verminderen van CO ₂ -uitstoot in de zeevaartsector, doordat schepen vanaf 2030 verplicht worden om aan (duurzame) walstroom te liggen, zodat motoren uit kunnen.

Partij	Met AI gegenereerde antwoorden
	De partij benadrukt het belang van waterstof als een schone brandstof voor het wegtransport en het zware transport. Ze pleiten voor investeringen in waterstofinfrastructuur voor zwaar transport en het uitrollen van waterstofpunten en laadpalen. Daarnaast wordt vermeld dat elektriciteit uit grootschalige zonneparken in het zuiden van Europa kan worden gebruikt voor de productie van groene waterstof, die vervolgens per pijpleiding naar andere lidstaten kan worden vervoerd. Dit impliceert dat de partij waterstof ziet als een belangrijke factor in het toekomstige Europese energiesysteem.
	De partij in kwestie lijkt waterstof niet expliciet te noemen in hun verkiezingsprogramma. Er wordt gesproken over investeren in kernenergie, aardgas en hernieuwbare energie, maar waterstof wordt niet specifiek genoemd als een belangrijke speler in de transitie van het energiesysteem.
	De partij lijkt geen specifiek standpunt in te nemen over waterstof als onderdeel van de transitie van het energiesysteem. De focus ligt voornamelijk op het terugtrekken uit het Klimaatakkoord, investeren in innovatie zoals onderzoek naar thorium, en het blijven gebruiken van fossiele brandstoffen. Er wordt geen directe verwijzing gemaakt naar waterstof als een belangrijke factor in de energietransitie.
	Deze partij benadrukt het belang van waterstof in de transitie van het energiesysteem door te pleiten voor de bouw van nieuwe infrastructuren om de productie van miljoenen tonnen CO ₂ -arme waterstof in 2040 mogelijk te maken. Ze stellen dat waterstof kan bijdragen aan het CO ₂ -vrij maken van de Europese industrieën en transportsystemen zonder financiële verstoringen.
	De partij is van mening dat groene waterstof onmisbaar is voor een klimaatneutrale industrie en het verduurzamen van lucht- en scheepvaart. Zij zetten zich in voor de Europese waterstofbank om zowel de beschikbaarheid als afname van waterstof te bevorderen voor de industrie. Daarbij waarborgen zij dat de groene waterstof op een duurzame manier wordt opgewekt. Er wordt een waterstofladder ingesteld die voorrang geeft aan toepassingen waarvoor geen duurzaam alternatief bestaat. Alleen onmisbare toepassingen mogen subsidie ontvangen. Dit geeft aan dat de partij groene waterstof als een belangrijk onderdeel van de energietransitie beschouwt.
	De partij is voorstander van het stimuleren van nieuwe technologieën, zoals waterstoftechnologie, in de industrie en elektriciteitsopwekking om de energie- en klimaattransitie mogelijk te maken. Zij kiezen voor de meest kosteneffectieve maatregelen om de transitie mogelijk te maken en willen deze technologieën gebruiken om bepaalde Nederlandse en Europese sleutelindustrieën duurzaam te maken en concurrerend te houden. Daarnaast willen zij dat een Europees kenniscentrum voor kernenergie de capaciteit en kennis van nucleaire energie in Europa vergroot.

Stelling: Waterstof moet in Europa geproduceerd worden, ook als dit meer kosten met zich meebrengt

Benieuwd hoe politieke partijen tegen deze stelling aankijken? Klik dan op [Waterstof moet in Europa geproduceerd worden, ook als dit meer kosten met zich meebrengt](#) en selecteer een partij naar keuze.

Reflectie

Terugkijkend op de totstandkoming van deze artikelenreeks, vallen ons twee zaken op. Veel van de besproken thema's blijken terug te voeren op de vraag of we meer of juist minder Europese samenwerking en harmonisatie willen. Daarnaast verschillen de Europese partijprogramma's aanzienlijk in de lengte en diepgang en daarmee ook qua inzicht in de visie van partijen op belangrijke thema's.

De vraag of kiezers meer of juist minder Europese samenwerking en harmonisatie willen, hangt af van een aantal factoren. Zo speelt de gewenste mate van soevereiniteit binnen lidstaten een rol. Een gezamenlijke aanpak heeft duidelijk voordelen, Europese regelgeving kan zorgen voor een gelijk(er) speelveld en efficiëntere oplossingen voor grensoverschrijdende problemen rond handel, milieu en veiligheid). Meer Europese samenwerking vraagt echter ook om meer aandacht op -en inzet van nationale volksvertegenwoordigers om te sturen op thema's die geheel of deels Europees belegd zijn.

Ook het openstellen van nationale markten voor Europese concurrentie ligt gevoelig. De Europese Unie heeft voor alle lidstaten veel welvaart en economische groei gecreëerd door vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en personen. Voorstanders van meer Europese samenwerking staan open voor verkenning van verdere integratie (met meer landen of andere domeinen), om zo de interne concurrentie en economische welvaart te verhogen. Tegenstanders zijn bezorgd, aangezien verdere harmonisatie ook kan leiden tot het wegconcurreren van bepaalde sectoren in een land en/of staatssteun in kwetsbare regio's kan bemoeilijken.

Verder is er discussie onder burgers (en politici) over de legitimiteit van het Europees Parlement, de Europese Commissie, de Europese Raad en het Europese Hof. Al deze Europese instellingen spelen een rol in het besluitvormingsproces binnen de EU, wat in sommige gevallen leidt tot kritiek omdat zij verder van de Europese burger staan en informatie over het besluitvormingsproces niet altijd even toegankelijk en transparant is. Een versterking van het democratische vertrouwen in de EU is in elk geval noodzakelijk om het inhoudelijke gesprek over de EU goed te kunnen voeren.

Kijkend naar de partijprogramma's voor de Europese (en nationale) verkiezingen, presenteren sommige partijen uitgebreide en gedetailleerde standpunten, waar andere zich beperken tot beknopte uiteenzettingen. Dit gebrek aan uniformiteit en de soms beperkte informatieverschaffing bemoeilijken voor veel kiezers het maken van een afgewogen keuze en het toetsen of politieke partijen hun beloftes waarmaken. In zijn voorwoord stelde Hans van der Molen (CEO Berenschot) al dat "democratie gedijt [...] bij een geïnformeerde en betrokken kiezersschare". Een gebrek aan transparantie en controleerbaarheid verzwakt dan de democratie. Vandaar dat wij politieke partijen oproepen ten minste voor de belangrijkste Europese onderwerpen – te weten klimaatverandering en energie, handel en industrie, migratie, financiën, digitaal, landbouw en natuur, defensie en internationale samenwerking – met een goed onderbouwde visie en programma te komen. Verkozen parlementsleden hebben namelijk de komende vijf jaar de tijd om hier uitvoering aan te geven.

Het belangrijkste is nu dat de kiezer spreekt – en liefst in grote getale, want dat is goed voor de democratie. Met deze bundel hopen we een bijdrage te leveren aan het beter informeren van de kiezer over de belangrijkste Europese politieke thema's. Daarnaast nodigen we u nogmaals van harte uit om zelf vragen aan de AI-stemwijzer te stellen. En mocht u willen doorpraten over één van de publicaties, dan kunt u altijd contact opnemen met de betreffende auteur(s) (zie: www.openverkiezingen.nl).

‘WIJ ZIJN BERENSCHOT, GRONDLEGGER VAN VOORUITGANG’

Nederland is continu in ontwikkeling. Maatschappelijk, economisch en organisatorisch verandert er veel. Al ruim 85 jaar volgen wij als adviesbureau deze ontwikkelingen op de voet en werken we aan een vooruitstrevende samenleving. De behoefte om iets fundamenteels te betekenen voor mens en maatschappij zit in onze genen. Met onze adviezen en oplossingen hebben we dan ook actief meegebouwd aan het Nederland van vandaag. Altijd op zoek naar duurzame vooruitgang.

Alles wat we doen is onderzocht, onderbouwd en vanuit meerdere invalshoeken bekeken. Zo komen we tot gefundeerde adviezen en slimme oplossingen. Die zijn op het eerste gezicht misschien niet altijd de meest voor de hand liggende. Juist deze eigenzinnigheid maakt ons uniek. Daarbij zijn we niet van symptoombestrijding. En gaan pas naar huis als het is opgelost.

Berenschot Groep B.V.

Van Deventerlaan 31-51, 3528 AG Utrecht

Postbus 8039, 3503 RA Utrecht

030 2 916 916

www.berenschot.nl

Stichting
Open
Politiek